

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Διαχείριση Κινδύνων Ενεργειακής Ασφάλειας στην ΕΕ Η Περίπτωση της Gazprom ως Πηγή Κινδύνων

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Λάμπρος Πετρόπουλος

Τριμελής επιτροπή:

Αν. Καθηγητής Ν.Σ. Κουτσούκης

Αν. Καθηγητής Χ. Τσαρδανίδης

Αν. Καθηγητής Ε. Φακιολάς

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2018

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND INTERNATIONAL RELATIONS

Master of Arts in

“Global Risks and Analytics”

Managing EU Energy Security Risks
The Gazprom Case as source of Risks

Master’s Dissertation

Lambros Petropoulos

Supervisors:

Associate Professor N.S. Koutsoukis

Associate Professor X. Tsardanidis

Associate Professor E. Fakiolas

Final Version

Corinth, 2018

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «**Διαχείριση κινδύνων ενεργειακής ασφάλειας στην ΕΕ**» του **Λάμπρου Πετρόπουλου** αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την 10/Νοε/2018 με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. Αν. Καθηγητής Ν.Σ. Κουτσούκης
2. Αν. Καθηγητής Χ. Τσαρδανίδης
3. Αν. Καθηγητής Ε. Φακιολάς

Abstract

The European Union and, by extension, Europe is characterized by a severe deficiency in energy deposits. In order to meet its needs, it is in a constant search for sources outside the border with Russia being the main source of natural gas to which this work focuses. Russian gas company Gazprom, controlled by the Russian government, is the most important gas supplier in the EU, creating a dangerous monopoly in the energy sector.

The energy crises in Ukraine in 2005 and 2009 have led the EU to reconsider its energy choices in order to mitigate Russian energy influence. The EU now perceives the dangers that threaten its energy security as well as its own collectivity and its ability to act as a single entity. The purpose of this paper is to identify the above risks by examining the period after 2000 with the election of Vladimir Putin as President of Russia and carrying out Risk Management according to the ISO 31000:2009 standard.

Finally, the EU's handling of the existing risks that threaten its energy security is mentioned. An effort is also being made to propose strategies that can be adopted by the EU to ensure the energy security of all EU Member States.

Περίληψη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και κατά επέκταση η Ευρώπη, χαρακτηρίζεται από έντονη ανεπάρκεια όσον αφορά τα ενεργειακά κοιτάσματα. Για την κάλυψη των αναγκών της βρίσκεται σε μια διαρκή αναζήτηση πηγών εκτός συνόρων με τη Ρωσία να αποτελεί την κύρια πηγή σε φυσικό αέριο στο οποίο και εστιάζει η παρούσα εργασία. Η ρωσική εταιρία φυσικού αερίου, Gazprom, η οποία ελέγχεται από την ρωσική κυβέρνηση, αποτελεί τον σημαντικότερο προμηθευτή φυσικού αερίου της ΕΕ γεγονός που δημιουργεί ένα επικίνδυνο μονοπώλιο στον τομέα της ενέργειας.

Οι ενεργειακές κρίσεις στην Ουκρανία το 2005 και 2009, οδήγησαν την ΕΕ να επανεξετάσει τις ενεργειακές της επιλογές με σκοπό τον μετριασμό της ρωσικής επιρροής όσον αφορά στο τομέα της ενέργειας. Η ΕΕ αντιλαμβάνεται πλέον τους κινδύνους οι οποίοι απειλούν την ενεργειακή της ασφάλεια καθώς και την ίδια την συλλογική της και την ικανότητά της να ενεργεί ως μια ενιαία οντότητα. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εντοπίσει τους παραπάνω κινδύνους εξετάζοντας την περίοδο μετά το 2000 με την εκλογή του Βλαντιμίρ Πούτιν ως προέδρου της Ρωσίας και να πραγματοποιήσει Διαχείριση Κινδύνων σύμφωνα με το πρότυπο του ISO31000:2009.

Τέλος, αναφέρονται οι χειρισμοί που εφαρμόζει η ΕΕ για τους υφιστάμενους κινδύνους οι οποίοι απειλούν την ενεργειακή της ασφάλεια. Επίσης, γίνεται μια προσπάθεια να προταθούν στρατηγικές οι οποίες δύναται να υιοθετηθούν από πλευράς της ΕΕ με σκοπό της διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας όλων των μελών κρατών της ΕΕ.

Πρόλογος

Για τη Στέλλα και την Ίριδα.

Λάμπρος Πετρόπουλος, 09 Σεπ 18

Πίνακας περιεχομένων

ABSTRACT.....	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	II
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	III
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	IV
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	1
1.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	2
1.2.1 Ισχύς.....	2
1.2.2 Ενεργειακή ασφάλεια και διπλωματία, διπλωματία των αγωγών.....	3
1.3 ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	4
2 ΤΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ	6
2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	6
2.1.1 Νότια Ευρώπη.....	6
2.1.2 Βόρεια Ευρώπη.....	7
2.2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	8
2.2.1 Παλιά κράτη- μέλη ΕΕ.....	8
2.2.2 Νέα κράτη- μέλη της ΕΕ.....	9
2.3 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ GAZPROM ΜΕΤΑ ΤΟ 2000	9
3 Η ΡΗΞΗ ΤΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΜΕ ΤΗΝ GAZPROM	14
3.1 ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ ΤΟ 2005 ΚΑΙ ΤΟ 2009	14
3.2 ΟΙ ΡΩΣΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.....	16
3.3 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ (SWOT ANALYSIS)	17
3.3.1 Εσωτερικό περιβάλλον.....	17
3.3.2 Εξωτερικό περιβάλλον.....	18
4 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ISO 31000:2009.....	20
4.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ISO 31000:2009.....	20
4.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	23
4.3 ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ	23
4.3.1 1 ^ο βήμα «προσδιορισμός».....	23
4.3.2 2 ^ο βήμα «αναγνώριση»	24
4.3.3 3 ^ο βήμα «ανάλυση».....	27
4.3.4 4 ^ο βήμα «εκτίμηση».....	31

4.3.5 5 ^ο βήμα «χειρισμός».....	31
5 ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΔΥΝΩΝ.....	33
5.1 ΚΙΝΔΥΝΟΣ Α (ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ ΦΑ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΕ)	33
5.2 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΣΤ (ΥΨΗΛΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΟΥ ΦΑ -ΕΥΚΑΙΡΙΑ).....	34
5.3 ΚΙΝΔΥΝΟΣ Γ (ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ GAZPROM ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ).....	34
5.4 ΚΙΝΔΥΝΟΣ Δ(ΕΚΒΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΕ).....	35
5.5 ΚΙΝΔΥΝΟΣ Ε (ΑΠΟΥΣΙΑ ΚΟΙΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΤΗΣ ΕΕ)	35
6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	37
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΗΓΩΝ	40
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	43
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α - ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΡΩΣΙΚΟΥ ΦΑ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.....	43
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	44

1 Εισαγωγή

1.1 Αντικείμενο και σκοπός της εργασίας

Για την κατανόηση και τη μελέτη των σχέσεων και των μηχανισμών που διέπουν το διεθνές σύστημα, υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις και θεωρίες. Οι δύο επικρατέστερες και παλαιότερες σχολές σκέψης είναι ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός. Είναι δύο αντικρουόμενες θεωρίες με την μεν πρώτη να έχει ρίζες από την αρχαία Ελλάδα (Θουκυδίδης) έως και τον 20^ο αιώνα (Machiavelli, Hans Morgenthau) και τη δεύτερη να είναι μια πιο πρόσφατη θεωρία ειδικά μετά τη λήξη του Α΄ ΠΠ, για την κατανόηση της συμπεριφοράς των δρώντων.

Κύριο μέλημα των κρατικών οντοτήτων ως κύριοι δρώντες του διεθνούς συστήματος είναι η εξασφάλιση της συνέχειάς τους και της επιβίωσής τους στη διεθνή αρένα. Επίσης, ένας από τους αντικειμενικούς σκοπούς τους είναι η βελτίωση, αν όχι η μεγιστοποίηση, της θέσης τους στην παγκόσμια κλίμακα ισχύος και της δυνατότητάς τους να καθορίζουν τις παγκόσμιες εξελίξεις μέσω των διπλωματικών μοχλών πίεσεως που διαθέτουν.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των παραπάνω, αποτελούν οι σχέσεις μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας, ειδικά μετά το 2000. Ο Βλαντιμίρ Πούτιν, μετά την εκλογή του ως πρόεδρος της Ρωσίας το ίδιο έτος, προχώρησε σε μια επεκτατική πολιτική αύξηση της επιρροής του εντός της ΕΕ. Ως μοχλό πίεσης χρησιμοποίησε τις μεγάλες ενεργειακές εξαγωγές της Ρωσίας και συγκεκριμένα του φυσικού αερίου (ΦΑ) το οποίο αποτελεί και βασικό αντικείμενο εξέτασης της παρούσας εργασίας. Η ΕΕ εισάγει περισσότερο από το μισό της ενέργειας που καταναλώνει από εξωτερικές πηγές λόγω αυξημένων αναγκών και έλλειψης εγχώριων κοιτασμάτων (International Energy Agency, 2018). Οι κύριοι προμηθευτές ενέργειας της ΕΕ είναι η Ρωσία, Νορβηγία και η Αλγερία με την πρώτη να παρέχει το 34% σε πετρέλαιο και το 40,8 % σε ΦΑ, τη δεύτερη το 15.5% και το 26,7% αντίστοιχα και την τρίτη 16.9% σε ΦΑ (Ziegler, 2013, σ. 13) Η ρωσική εταιρεία ΦΑ Gazprom κατέχει το 57,6% των συνολικών εισαγωγών ΦΑ στην ΕΕ κατατάσσοντάς την στο μεγαλύτερο προμηθευτή. (Bozhilova & Hashimoto, 2010, σ. 634). Κατόπιν τούτων, παρατηρείται μια ισχυρή εξάρτηση της Ένωσης όσον αφορά στις εισαγωγές ενέργειας από τη Ρωσία και

συγκεκριμένα ΦΑ, το οποίο αποτελεί σημαντικό ενεργειακό αγαθό τα τελευταία χρόνια. (Ziegler, 2013, σ. 12)

Τίθεται λοιπόν, το ερώτημα εάν η Gazprom, μετά την εκλογή του Βλαντιμίρ Πούτιν το 2000, είναι μια αξιόπιστη ενεργειακή λύση για την ΕΕ ή αποτελεί πηγή κινδύνων για την Ενεργειακή Ασφάλεια της Ένωσης. Οι κίνδυνοι για την ΕΕ άρχιζαν να εμφανίζονται με τις ενεργειακές κρίσεις στην Ουκρανία το 2005 και 2009, όταν η Ρωσία διέκοψε την παροχή ΦΑ στην χώρα εξαιτίας οικονομικών διαφορών, γεγονός που οδήγησε στη μείωση των αποθεμάτων ΦΑ στην υπόλοιπη Ευρώπη αφού οι περισσότεροι αγωγοί ΦΑ διέρχονταν από την Ουκρανία. Επιπλέον, η Ρωσία προσπαθεί να εμποδίσει ενεργειακές συμφωνίες της ΕΕ με τρίτους στην προσπάθεια της τελευταίας να διαφοροποιήσει τις εξωτερικές πηγές ενέργειας με σκοπό να μειώσει τις εισαγωγές ΦΑ από τη Ρωσία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνεργασία της Ρωσίας με την Τουρκία (Lussac, 2010). Η μελέτη των παραπάνω γεγονότων συντελούν στο επιχείρημα ότι η Gazprom εγκυμονεί κινδύνους για την ΕΕ στο τομέα της ενέργειας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι αρχικά να σχηματιστεί μια εικόνα όσον αφορά, αρχικά, το ενεργειακό πάζλ της ΕΕ και, στη συνέχεια, να αναγνωρισθούν οι κίνδυνοι που εγείρονται μέσα από την εν λόγω εξάρτηση της Ένωσης από την Gazprom. Για την ιχνηλάτηση και τη χαρτογράφηση των κινδύνων εκτελείται η διαχείριση κινδύνων κατά το πρότυπο ISO 31000:2009 ώστε να εκτιμηθούν και να αναλυθούν οι κίνδυνοι που εντοπίζονται καθώς και να αναφερθούν οι στρατηγικές που χρησιμοποιεί η ΕΕ για τον χειρισμό των εν λόγω κινδύνων.

1.2 Βασικές έννοιες

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν οι βασικές έννοιες (ισχύς, ενεργειακή ασφάλεια, διπλωματία των αγωγών και ενεργειακή διπλωματία) βάσει των οποίων διαμορφώνεται ο ενεργειακός χάρτης στη γηραιά ήπειρο. Οι παραπάνω ορισμοί είναι άμεσα αλληλένδετοι μεταξύ τους αφού η ενεργειακή ασφάλεια, δια μέσου της διπλωματίας των αγωγών και της ενεργειακής διπλωματίας, αποτελούν κινητήριες δυνάμεις για τον καταμερισμό της ισχύος στο διεθνές σύστημα στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης.

1.2.1 Ισχύς

Σύμφωνα με τη θεωρία του ρεαλισμού, οι κύριοι δρώντες της διεθνούς πολιτικής σκηνής αποτελούν τα κράτη, των οποίων η εθνική ασφάλεια και η πολιτική επιβίωση αποτελούν πρωταρχικό μέλημα. Υφίσταται η παραδοχή ότι η διεθνής πολιτική εξελίσσεται σε περιβάλλον διεθνούς αναρχίας, δηλαδή η απουσία μιας παγκόσμιας κυβέρνησης (Jackson &

Sorensen, 2006). Κάθε κράτος βρίσκεται σε έναν διαρκή αγώνα για την απόκτηση ισχύος. Η διανομή της δεν είναι δεδομένη αλλά κάθε χώρα πρέπει να την κατακτήσει ακολουθώντας διάφορες πολιτικές ισχύος. Ωστόσο, η επίτευξη μιας ισορροπίας είναι αναγκαία για την αποφυγή ηγεμονικών τάσεων. Συμπεραίνεται λοιπόν ότι η επιβίωση είναι ο πολιτικός στόχος κρατών και η ισχύς η στρατηγική που θα εφαρμοστεί για την επίτευξή του.

Αρκετά πιο παλιά, στην αρχαία Ελλάδα, ο Θουκυδίδης, είχε υποστηρίξει ότι οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στις πόλεις- κράτη και τις περιφερειακές αυτοκρατορίες, είναι αναπόφευκτοι εισάγοντας την έννοια του πολιτικού πεπρωμένου (Jackson & Sorensen, 2006). Ο Hans Morgenthau, κορυφαίος στοχαστής του ρεαλισμού κατά τον 20^ο αιώνα είχε διατυπώσει:

« Η Πολιτική αποτελεί έναν αγώνα για την απόκτηση εξουσίας (ισχύς) και όποιος και αν είναι ο απώτερος στόχος της, η εξουσία αποτελεί πάντα την άμεση προτεραιότητα. Ο δε τρόπος απόκτησης, διατήρησης και άσκησης της εξουσίας καθορίζει και τη μέθοδο πολιτικής δράσης» ((Jackson & Sorensen, 2006, σ. 111).

Η ισχύς μπορεί να διακριθεί σε γεωοικονομική και γεωπολιτική ισχύς (Wigell & Vihma, 2016). Όσον αφορά την πρώτη έννοια, αναφέρεται στην προσπάθεια των κρατών να επεκταθούν οικονομικά και να εδραιώσουν τις εγχώριες επιχειρήσεις τους σε διαφορετικές χώρες στο εξωτερικό, κάτι που επιδιώκει η Ρωσία με τη θυγατρική Gazprom. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η γεωοικονομική ισχύς αποτελεί μια μορφή «ήπιας ισχύς» που εφαρμόζουν τα κράτη. Η έννοια της γεωπολιτικής από την άλλη πλευρά, αφορά περισσότερο την επιβολή των πολιτικών προθέσεων μια χώρας και την άσκηση εξωτερικής πολιτικής, κυρίως, με στρατιωτικά μέσα στο εξωτερικό. Γίνεται λόγος περισσότερο για άσκηση «σκληρής ισχύος». Ωστόσο, η παρούσα εργασία θα περιοριστεί στη γεωοικονομική ισχύ, εξετάζοντας τον ανταγωνισμό μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας με τη χρήση των ενεργειακών συμφωνιών ως «διπλωματικά εργαλεία».

1.2.2 Ενεργειακή ασφάλεια και διπλωματία, διπλωματία των αγωγών

Ο ΔΟΕ (Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας) ορίζει την ενεργειακή ασφάλεια (International Energy Agency, 2018) ως «την αδιάλειπτη διαθεσιμότητα ενεργειακών πηγών σε προσιτή τιμή». Η ενεργειακή ασφάλεια έχει πολλές διαστάσεις από τις οποίες οι πιο βασικές είναι η μακροπρόθεσμη και η βραχυπρόθεσμη. Η μακροπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια αφορά κυρίως τις έγκαιρες επενδύσεις για την παροχή ενέργειας σύμφωνα με τις οικονομικές εξελίξεις και τις βιώσιμες περιβαλλοντικές ανάγκες. Η βραχυπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια επικεντρώνεται στην ικανότητα του ενεργειακού συστήματος να αντιδρά αμέσως σε ξαφνικές αλλαγές στο πλαίσιο της ισορροπίας μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Η έλλειψη ενεργειακής ασφάλειας συνδέεται συνεπώς με τις αρνητικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις είτε

της φυσικής έλλειψης ενέργειας είτε των τιμών που δεν είναι ανταγωνιστικές ή υπερβολικά ασταθείς.

«Το τακτ είναι η ικανότητα να λες σε κάποιον να πάει στον διάλογο, με τέτοιο τρόπο που να τον κάνει να ανυπομονεί για το ταξίδι¹».

Είναι η «τέχνη», κυρίως των ισχυρότερων, να επιβάλλουν τις δικές τους προθέσεις με τη χρήση των πλεονεκτημάτων τους ή την εκμετάλλευση τυχόν αδυναμίες των άλλων. Η διπλωματία μπορεί να αποκτήσει διάφορες μορφές (πολιτική, οικονομική, περιβαλλοντική, ενεργειακή), ωστόσο ο απώτερος σκοπός παραμένει ο ίδιος. Ως ενεργειακή διπλωματία είναι δυνατόν να ορισθεί η διπλωματία που στοχεύει στην διασφάλιση ενεργειακής επάρκειας μιας χώρας. Αναφέρεται στις διαπραγματεύσεις για την εξασφάλιση προσιτών τιμών και την ασφάλεια προμηθειών.(International Energy Agency, 2018).

Ως Διπλωματία των Αγωγών ορίζεται η πολιτική προς τις χώρες που εμπλέκονται στη μεταφορά μέσω αγωγών πετρελαίου ή φυσικού αερίου (International Energy Agency, 2018). Η επιλογή της διαδρομής των αγωγών είναι ένα από τα σημαντικότερα αίτια πολιτικών αντιπαραθέσεων μεταξύ των κρατών τα τελευταία χρόνια. Όταν μια χώρα γίνεται μεγάλος κόμβος αγωγών είναι παράλληλα ένα πλεονέκτημα και μειονέκτημα για την ίδια. Η κομβική χώρα ανατρέπεται τις ισορροπίες ισχύος και δημιουργείται ένας άτυπος συνασπισμός από τις περιφέρειες, εναντίον της. Τον παραπάνω ισχυρισμό έρχεται να επιβεβαιώσει στο παρελθόν η Ουκρανία. Μια χώρα από όπου διέρχονται οι περισσότεροι αγωγοί φυσικού αερίου από την Ρωσία και τροφοδοτούν την Ευρώπη.

1.3 Περιεκτική αναφορά κεφαλαίων

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται μια προσπάθεια να προσδιοριστεί ο ενεργειακός χάρτης στην ΕΕ εξετάζοντας γεωγραφικά και πολιτικά κριτήρια τα οποία διαμορφώνουν την συνολική εικόνα. Η γεωγραφική προσέγγιση εστιάζει στην Βόρεια και Νότια ΕΕ ενώ η πολιτική εξετάζει τις στάσεις των νέων και παλιών κρατών της ΕΕ.

Εν συνεχεία, στο τρίτο κεφάλαιο, μελετώνται παραδείγματα τα οποία μαρτυρούν την επικινδυνότητα των ενεργειών της Gazprom. Αυτά είναι οι ουκρανικές ενεργειακές κρίσεις το 2005 και 2009 που επηρέασαν την ΕΕ, καθώς και οι ενεργειακές συμφωνίες της Ρωσίας με την Τουρκία οι οποίες αντιλαμβάνονται καχύποπτα από την μεριά της ΕΕ. Τέλος,

¹Ουίνστον Τσώρτσιλ, Πρώην Πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://balancelife.gr/winston-churchill-apofthegmata/> Πρόσβαση 09/09/18

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

πραγματοποιείται η στρατηγικού επιπέδου ανάλυση SWOT με σκοπό τον προσδιορισμό των παραγόντων των κινδύνων που επρόκειτο να αναλυθούν στη συνέχεια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο πραγματοποιείται ανάλυση διαχείρισης κινδύνων με βάση το πρότυπο ISO 31000:2009 για τους κινδύνους που εντοπίστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να αξιολογηθεί ο εκάστοτε κίνδυνος να προσδιοριστεί η σημαντικότητά του και να αναφερθούν οι χειρισμοί τους από την ΕΕ. Το εν λόγω πρότυπο επιλέγεται για την διαχείριση των κινδύνων για τους εξής λόγους: πρώτον, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για οποιονδήποτε δημόσιο, ιδιωτικό ή κοινωνικό οργανισμό χωρίς να περιορίζεται σε κάποιον φορέα. Δεύτερον, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί σε όλο το μήκος της πορείας ενός οργανισμού (π.χ. ΕΕ) και σε μια ευρεία γκάμα δραστηριοτήτων συμπεριλαμβανομένων των στρατηγικών, αποφάσεων, λειτουργία και διαδικασία. Τρίτον, δύναται να χρησιμοποιηθεί για οποιονδήποτε κίνδυνο ανεξαρτήτως της φύσης του ανεξάρτητα των θετικών ή των αρνητικών επιπτώσεών του.

Στη συνέχεια στο πέμπτο κεφάλαιο αναφέρονται οι στρατηγικές που υιοθετεί η ΕΕ. Τέτοιες είναι η διαφοροποίηση στις εξωτερικές πηγές ενέργειας, τα βραχυπρόθεσμα συμβόλαια με την Gazprom με σκοπό τη μείωση της ρωσικής εδραίωσης καθώς και η χάραξη κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής.

Τέλος αναφέρονται και μελετώνται τα ευρήματα της εργασίας καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι μια κοινή πολιτική από πλευράς των μελών της, είναι πρωταρχικός στόχος ωστόσο τίθεται το δίλημμα σχετικά με το είδος της πολιτικής που θα ακολουθήσει η ΕΕ μιας και κάθε κράτος μέλος αντιλαμβάνεται διαφορετικά τους κινδύνους που δημιουργούνται από τις συμφωνίες μεταξύ ΕΕ και Ρωσία στο ενεργειακό τομέα.

2 Το ενεργειακό τοπίο στην Ευρωπαϊκή Ένωση

2.1 Γεωγραφική προσέγγιση

Για την ερμηνεία της διπλωματίας των αγωγών μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ πρέπει να μελετηθεί η παράμετρος γεωγραφία η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια καθώς είναι περισσότερο μόνιμη από κάθε άλλο παράγοντα. Η γεωγραφία έχει να κάνει με την μεταφορά του ΦΑ από τη χώρα «παραγωγό» στη χώρα «καταναλωτή». Η ίδια φυσική γεωγραφία της Ευρώπης αναγκάζουν την Ρωσία να ασκήσει διαφορετικές πολιτικές στη Νότια και Βόρεια ΕΕ.

2.1.1 Νότια Ευρώπη

Στη Νότια Ευρώπη η ρωσική παρουσία είναι αρκετά αισθητή. Η Ελλάδα και κατά επέκταση τα Βαλκάνια, καθώς και η Ιταλία αποτελούν χώρες που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το ρωσικό ΦΑ. Η Ελλάδα προμηθεύεται ΦΑ από το εξωτερικό για την κάλυψη των αναγκών της με το 80% από της εισαγωγές να προέρχονται από τον ρωσικό κολοσσό που ακούει στο όνομα Gazprom. Η ίδια εικόνα επικρατεί και σε χώρες των Βαλκανίων με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Βουλγαρία η οποία βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά από τη Ρωσία για τις ενεργειακές της ανάγκες (βλ. Παράρτημα Α « Εισαγωγές Ρωσικού ΦΑ σε Χώρες της Ευρώπης»). Η Ιταλία, και κυρίως η ιταλική εταιρία ENI, έχει συνάψει σημαντικές συμφωνίες με τη ρωσική Gazprom γεγονός που υποδεικνύει τον βαθμό διείδυσης της Ρωσίας σε ενεργειακά ζητήματα στην Νότια ΕΕ(Ziegler, 2013). Επιπρόσθετα, η Ρωσία μετά την ακύρωση(Καθημερινή, 2014) του SouthStream προχωράει στην αναβάθμιση του ήδη υπάρχοντα αγωγού BlueStream (GazpromOfficialsite, 2018) (Ρωσία- Τουρκία) και στην κατασκευή ενός δεύτερου αγωγού, του TourkStream (GazpromOfficialsite,2018) ο οποίος ενώνει την Ρωσία με την Τουρκία παρακάμπτοντας την προβληματική Ουκρανία. Είναι μια στρατηγική της Ρωσία να φέρνει το ΦΑ στα σύνορα της ΕΕ δημιουργώντας σοβαρά διλλήματα. Με αυτόν τον τρόπο η Ρωσία εξασφαλίζει μια μεγάλη αγορά που αυξάνει της απαιτήσεις της σε ΦΑ όπως είναι η Τουρκία και επιπλέον ανταγωνίζεται το ΦΑ από τη Κασπία δια μέσου του Νότιου Διαδρόμου Αερίου (SGC) το οποίο προορίζεται για τις χώρες του Νότου (Lussac, 2010).

Ωστόσο στη Νότια Ευρώπη, λόγω γεωγραφικής θέσης, υπάρχουν και άλλες παράμετροι που διαμορφώνουν το ενεργειακό ψηφιδωτό. Η πρόσφατη ανακάλυψη κοιτασμάτων ΦΑ στην Ανατολική Μεσόγειο (Λεβιάθαν, Ταμάρ, Αφροδίτη και Ζορ) μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο και ένα ισχυρό τροχοπέδη στην συνεχώς αυξανόμενη επιρροή της Gazprom (Πίτατζης, 2017). Υπάρχουν μελλοντικά σχέδια για την κατασκευή ενός υποθαλάσσιου αγωγού, EastMed , ο οποίος επρόκειτο να μεταφέρει ΦΑ από τα παραπάνω κοιτάσματα στην ΕΕ δια μέσου της Ελλάδας. Επιπλέον η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει μια πύλη εισόδου LNG για τις αγορές της ΕΕ (ΕΥ, 2017). Προβλέπεται η μεταφορά LNG από την Κύπρο (σε περίπτωση που αποτύχει η κατασκευή του αγωγού EastMed), από τις ΗΠΑ (Κωστούλας, 2014) (σχιστολιθικό ΦΑ) καθώς και από χώρες της Μέσης Ανατολής στην περιοχή της Ρεβουθούσας όπου ήδη υφίστανται σταθμοί υδροποίησης ΦΑ, διαφοροποιώντας έτσι τις ενεργειακές πηγές της ΕΕ. Τέλος, τον παραπάνω ενεργειακό χάρτη της Νότια Ευρώπης έρχεται να συμπληρώσει η μεταφορά ΦΑ από τη το Αζερμπαϊτζάν δια μέσου του Νότιου Διαδρόμου Αερίου (SGC). Ένας αγωγός ΦΑ που ξεκινάει από το Αζερμπαϊτζάν διέρχεται από την Τουρκία, Γεωργία, Ελλάδα, Αλβανία (δια μέσου αγωγού TAP) και θα καταλήξει στις αγορές της Ιταλίας (δια μέσου του υποθαλάσσιου ανάγωγού Poseidon).

2.1.2 Βόρεια Ευρώπη

Μετά τις ενεργειακές κρίσεις το 2005 και το 2009 στην Ουκρανία, η ΕΕ βρέθηκε μπροστά σε έναν κίνδυνο ο οποίος θα απειλούσε την ενεργειακή της Ασφάλεια. Από την άλλη πλευρά η Ρωσία αδυνατούσε να μεταφέρει το ΦΑ της δια μέσου της Ουκρανίας στην ΕΕ. Τη λύση του προβλήματος έρχεται το 2010 με τη Ρωσία να κατασκευάζει τον υποθαλάσσιο αγωγό μεταφοράς ΦΑ δια μέσου της Βαλτικής, τον NordStream² (Bozhilova & Hashimoto, 2010). Το εν λόγω έργο ήταν μια σημαντική ανάσα για την ΕΕ που στερείται εγχώριας ενέργειας. Από την άλλη πλευρά η Ρωσία εξασφαλίζει ένα σημαντικό πελάτη, την ΕΕ και παρακάμπτει την Ουκρανία. Μπροστά στις αυξανόμενες ανάγκες της ΕΕ σε ενέργεια η Γερμανία συνάπτει συμφωνία με τη Ρωσία για την κατασκευή ενός δεύτερου αγωγού ΦΑ τον NordStream 2 (Morley, 2015)³. Ο συγκεκριμένος αγωγός θα περνάει επίσης από την Βαλτική θάλασσα και θα τροφοδοτεί την Γερμανία. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι η ΕΕ αυξάνει την εξάρτησή της προς τη Ρωσία μη έχοντας άλλες χειροπιαστές λύσεις. Τον παραπάνω ισχυρισμό έρχεται να

²Με την κατασκευή του NordStream η Ρωσία παρακάμπτει και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης όπως την Πολωνία, οι οποίες κρατούν σαφώς επιφυλακτική στάση απέναντι στη συνεργασία της ΕΕ με τη Ρωσία.

³Δημιουργείται, λοιπόν, το παράδοξο ότι απέναντι στην προσπάθεια της ΕΕ για ρωσική απεξάρτηση, η Γερμανία κατασκευάζει ένα νέο αγωγό ΦΑ που θα ενώνεται απευθείας με τη Ρωσία. Η Γερμανία κατατάσσεται, πλέον, σε χώρα διακινητής για την ΕΕ αυξάνοντας την ισχύ της. Ωστόσο, σύμφωνα με τον ορισμό της Διπλωματίας των Αγωγών, πιθανόν, τα υπόλοιπα μέλη κράτη της ΕΕ να δημιουργήσουν έναν άτυπο συνασπισμό εναντίον της προς αποφυγή ηγεμονικών τάσεων.

τεκμηριώσει και η μείωση των αποθεμάτων ΦΑ της παραγωγής της Νορβηγίας η οποία προμηθεύει την ΕΕ με ΦΑ (Krickonis, 2015).

2.2 Πολιτική προσέγγιση

Πέραν της γεωγραφικής προσέγγισης, κρίνεται σκόπιμο να μελετηθούν και οι πολιτικές γραμμές που ακολουθούν τα μέλη κράτη της ΕΕ ως προς τις ενεργειακές συμφωνίες με την Ρωσία (Neuman, 2010, σ. 346). Εξετάζοντας την ιστορική αναδρομή των γεγονότων, παρατηρείται η έλλειψη μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής. Οι ξεχωριστές ενεργειακές διπλωματίες που ακολουθούν τα μέλη της Ένωσης παρουσιάζουν μια ομαδοποίηση η οποία μπορεί να χωριστεί σε δύο κατηγορίες (Φραγκονικολόπουλος, 2003): Τα παλιά μέλη της ΕΕ και τα νέα μέλη της ΕΕ (Neuman, 2010, σ. 342). Τα μεν πρώτα προσβλέπουν σε συμφωνίες με την Ρωσία που θα βασίζονται σε συνεργασία και αμοιβαία κατανόηση ενώ η δεύτερη ομάδα βλέπει την Ρωσία περισσότερο επιφυλακτικά (Ziegler, 2013). Από τη πλευρά της Ρωσίας για τα «παλιά» κράτη μέλη της ΕΕ ακολουθείται μια πολιτική η οποία προσβλέπει περισσότερο σε οικονομικά οφέλη και λιγότερο σε πολιτικές επιδιώξεις. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι τα παραπάνω κράτη είναι πιο κερδοφόρα λόγω της μεγάλης οικονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης. Όσον αφορά τα νεότερα μέλη της ΕΕ, κυρίως αποτελούνται από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Λόγω του μικρού μεγέθους της οικονομίας τους αυτά τα κράτη φέρουν μικρότερα κέρδη στην Ρωσία με συνέπεια αυτός ο πολιτικός διαχωρισμός σε νέα και παλιά κράτη εντός της ΕΕ να κρίνεται αναγκαίος για την κατανόηση της πραγματικότητας.

2.2.1 Παλιά κράτη- μέλη ΕΕ

Τα παλιά κράτη - μέλη της ΕΕ, προσβλέπουν σε μια σταθερή και ισχυρή συνεργασία μεταξύ της Ένωσης και της Ρωσίας, όσον αφορά στον ενεργειακό τομέα. Χώρες όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Βέλγιο επιζητούν συμφωνίες με τη Μόσχα, και κατά επέκταση με τη Gazprom (Ziegler, 2013). Βασίζονται σε μια αξιόπιστη συνεργασία από πλευράς της Ρωσίας. Περιστατικά όπως η Ουκρανική ενεργειακή κρίση, κατά την οποία η ΕΕ είδε τα αποθέματά της σε ΦΑ να μειώνονται σημαντικά, δεν θα γίνονται ανεκτά από την Ένωση. Μια κοινή ευρωπαϊκή πολιτική στο ενεργειακό θα βασίζεται στην αλληλεξάρτηση μεταξύ της ΕΕ και της Ρωσίας κατά την οποία η πρώτη θα υπόσχεται εγγυήσεις και αξιοπιστία στην περεταίρω ζήτηση του ΦΑ ενώ η δεύτερη θα εξασφαλίζει μια δέσμευση συνεχής ροής ΦΑ και προσφοράς στην ευρωπαϊκή αγορά. Ωστόσο, οι παραπάνω συνεργασίες θα οδηγήσουν σε μια αύξηση της ρωσικής εξάρτησης στην ευρωπαϊκή αγορά γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την πολιτική της ΕΕ για μείωση των ρωσικών εισαγωγών ενέργειας και κατά επέκτασης ΦΑ. Επιπλέον, η κατασκευή των αγωγών NordStream 1 και 2 οι οποίοι συνδέουν ενεργειακά

τη Ρωσία με παλιά κράτη- μέλη της ΕΕ (Ρωσία – Γερμανία) τεκμηριώνουν την πολιτική αυτών των χωρών προς τη Ρωσία.

2.2.2 Νέα κράτη- μέλη της ΕΕ

Μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης η Λετονία, Εσθονία, Λιθουανία προχώρησαν στην ενσωμάτωσή τους με την ΕΕ. Ωστόσο, αυτά τα κράτη αποτελούσαν δορυφόρους για τη Ρωσία η οποία δεν ήθελε να χάσει την επιρροή της στις συγκεκριμένες χώρες. Σε αντίθεση με τα παλιά- μέλη κράτη της ΕΕ οι παραπάνω χώρες επιδιώκουν την ανεξάρτησή τους από την Ρωσία κυρίως στον ενεργειακό τομέα (Ziegler, 2013). Το παράδειγμα της Ουκρανίας, τα αναγκάζει να επιδιώκουν την μείωση της ρωσικής εξάρτησης. Ωστόσο, μια τέτοια πολιτική έρχεται σε αντίθεση με αυτήν που έχουν χαράξει τα παλιά μέλη τα οποία επιδιώκουν μεγαλύτερη συνεργασία με την Ρωσία. Αυτό είναι απολύτως φυσικό, μιας και η ανατολική Ευρώπη εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από την Ρωσία σε ενέργεια ενώ τα δυτικά κράτη έχουν πρόσβαση σε εναλλακτικές επιλογές σε περίπτωση κάποιας ενεργειακής κρίσης (Neuman, 2010, σ. 342).

2.3 Η περίπτωση της Gazprom μετά το 2000

Η Gazprom αποτελεί μία σημαντική ρωσική βιομηχανία στην παραγωγή, διακίνηση καθώς και πώληση του φυσικού αερίου. Ιδρύθηκε το 1989 μετά τον μετασχηματισμό του σοβιετικού υπουργείου βιομηχανίας αερίου. Την δεκαετία του 2000- 2010 παρατηρείται μια αύξηση των ενεργειακών αναγκών των κρατών καθώς και των παγκόσμιων τιμών των ενεργειακών πόρων (από 10 \$ το βαρέλι σε αργό πετρέλαιο το 1998 εκτοξεύτηκε σε 148\$ το 2008) (Dannreuther, 2016, σ. 913). Το παραπάνω γεγονός οδήγησε σε μια μεταβολή στην ισορροπία των δυνάμεων και χειραγώγησε αρκετές χώρες από το να είναι απλά κράτη εισαγωγής ενέργειας σε χώρες εξαγωγής. Έτσι οι κυβερνήσεις μείωσαν την ιδιωτική επιρροή και αύξησαν την κρατική παρέμβαση στον πολλά υποσχόμενο πλέον ενεργειακό τομέα. Τέτοιες κινήσεις παρατηρήθηκαν στην Λατινική Αμερική (Βενεζουέλα, Βολιβία) Κεντρική Ασία και Αφρική (Dannreuther, 2016, σ. 914). Έτσι, ο Πρόεδρος Πούτιν είχε καταλάβει ότι για τον έλεγχο του ενεργειακού, έπρεπε η κρατική παρέμβαση στην εν λόγω εταιρεία να είναι αρκετά μεγάλη επιδιώκοντας να μειώσει την ιδιωτική επιρροή στην εταιρεία και να μετατρέψει το ενεργειακό κρατική υπόθεση. Το 2005 το ρωσικό δημόσιο αποκτά το 51 % των μετοχών της Gazprom. Ο πρόεδρος Πούτιν τοποθετεί άτομα εμπιστοσύνης σε θέσεις κλειδιά στο

διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας όπως τον Ντιμίτρι Μεντβέντεφ⁴, μετέπειτα πρωθυπουργό της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η Gazprom πλέον αποτελεί έναν πιστό σύμμαχο της ρωσικής κυβέρνησης στο κυνήγι για την απόκτηση της ισχύος και την εκπλήρωση των προσδοκιών της.

Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, η Ρωσία ποτέ δεν ξέχασε το ρόλο της σαν «μητέρα» των χωρών της Σοβιετικής Ένωσης. Χρησιμοποιώντας το τρίπτυχο της επιτυχίας « παραγωγή-διακίνηση-πώληση» φυσικού αερίου διαμέσου της εταιρείας της Gazprom, η Ρωσία δημιούργησε σχέσεις αλληλεξάρτησης με τις «φτωχές» σε ενέργεια γειτονικές χώρες (Πολωνία, Ουκρανία, Λευκορωσία, Λετονία, Εσθονία, Μολδαβία). Επιπλέον, τα παραπάνω κράτη γίνονται χώρες διακινητές μιας και αγωγοί ΦΑ διέρχονται από τα εδάφη τους προς την υπόλοιπη Ευρώπη. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται αμφίρροπες σχέσεις διότι πρώτον, η Ρωσία πλέον είναι σε θέση να εξαγάγει τα μεγάλα αποθέματα του φυσικού αερίου της και δεύτερον οι συγκεκριμένες χώρες που έχουν ανάγκη την ενέργεια μπορούν να εξυπηρετηθούν από έναν παραδοσιακό σοβιετικό σύμμαχο (μιας και η ΕΕ δεν μπορεί να τις εξυπηρετήσει με τα υπάρχοντα ενεργειακά αποθέματα) . Ωστόσο, όπως στην περίπτωση της Ουκρανίας, αυτή η σχέση αλληλεξάρτησης μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε σχέση μονομερούς εξάρτησης ή και ακόμα σε κατάσταση ενεργειακής ομηρείας, όταν παρουσιάζονται καταστάσεις εκτενούς μονοπωλίου (Lussac, 2010). Συγκεκριμένα, η Ρωσία κάνει χρήση της τακτικής του «καρότου και του μαστίγιου». Από τη μία πλευρά η Ρωσία προσελκύει συμμαχίες είτε εντός ΕΕ είτε εκτός με το δέλεαρ του φυσικού αερίου (καρότο) και από την άλλη επιβάλλει τις δικές τις προθέσεις με τη μορφή κυρώσεων (διακοπή των ροών ή αύξηση των τιμών του αερίου) σε κράτη που δεν ευθυγραμμίζονται με την δική της εξωτερική πολιτική (μαστίγιο). Είναι γεγονός πλέον ότι η Gazprom κατέχει το μονοπώλιο στον ενεργειακό τομέα μιας και έχει τη δυνατότητα να παράγει και να διακινεί το ρωσικό φυσικό αέριο στις γειτονικές χώρες και φυσικά σε μια μεγάλη αγορά με υψηλή ζήτηση, την ΕΕ. Κάτι τέτοιο όμως αντιμετωπίζεται καχύποπτα από την ΕΕ διότι δεν υφίσταται ουσιαστικός ανταγωνιστής με αποτέλεσμα η εξάρτηση να είναι μονόδρομος για την Ευρώπη.

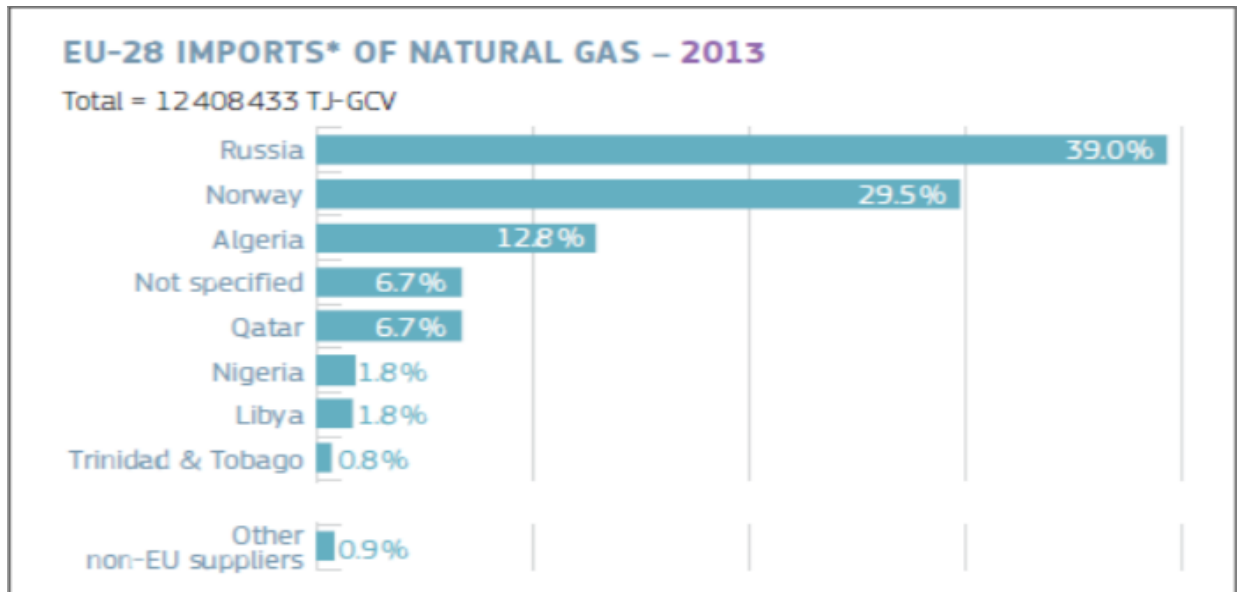
Η Gazprom μετά το 2000, αναδείχτηκε σε υπερδύναμη στον τομέα της ενέργειας. Εκτός από τις στρατηγικές αλλαγές του προέδρου Πούτιν στην εταιρεία ώστε να βρίσκεται υπό τον έλεγχο της ρωσικής κυβέρνησης, υπήρξαν και άλλοι παράγοντες που βοήθησαν την ανάδυση της Gazprom. α) οι υψηλές τιμές του πετρελαίου και του φυσικού αερίου κατά την διάρκεια

⁴Στα τέλη του 1999 ορίστηκε σε υψηλές κυβερνητικές θέσεις από τον Πρόεδρο Πούτιν και έλαβε μέρος στην εκστρατεία για την εκλογή του τελευταίου του [2000](#). Την ίδια περίπου περίοδο, ο Μεντβέντεφ ήταν από το [2000](#) ως το [2001](#), πρόεδρος της εταιρείας Γκάζπρομ. (Gazprom) και αντιπρόεδρος το [2001-2002](#). Τον Ιούνιο του [2002](#) έγινε για δεύτερη φορά πρόεδρος της Γκάζπρομ.

του 2000-2008 . β) Η γεωγραφική θέση. Η Ρωσία όντας μια αχανής χώρα συνορεύει τόσο με τις δυτικές αγορές, όπως η ΕΕ, όσο και στην Ανατολή (Ινδία, Κίνα). Έτσι έχει πρόσβαση σε μεγάλη γκάμα αγορών στο εξωτερικό. γ) Η εξωτερική πολιτική του προέδρου Πούτιν. Ο τελευταίος έχοντας σαν όπλο και τα ενεργειακά αποθέματα αλλά και τα μέσα να τα διακινήσει, άσκησε πιέσεις και έλαβε μέρος σε σημαντικές επενδύσεις στο εξωτερικό, αναγκάζοντας αρκετές χώρες να εξαρτώνται, σε μερικές περιπτώσεις και στο 100%, ενεργειακά από τη Ρωσία. δ) Εμφάνιση μιας νέας αγοράς, αυτής της Ιαπωνίας, ειδικά μετά τα πυρηνικά ατυχήματα στο εσωτερικό της χώρας τα οποία την οδήγησαν να στραφούν σε ασφαλέστερες πηγές ενέργειας όπως αυτής του φυσικού αερίου.

Συνοψίζοντας, παρατηρείται ότι η ΕΕ έχει ανάγκη τα ενεργειακά κοιτάσματα της Ρωσίας για την ικανοποίηση των αναγκών της. Περισσότερες πηγές από τη Μέση Ανατολή στη παρούσα κατάσταση δεν δύναται να θεωρούνται μια αξιόπιστη λύση λόγω των ταραχών και των συγκρούσεων (Εμφύλιος στη Συρία, Αστάθεια στο Ιράκ και στη Λιβύη κτλ.) με αποτέλεσμα τυχόν ενεργειακές μελλοντικές υποδομές στην περιοχή να βρίσκονται σε διαρκή κίνδυνο (δολιοφθορές, τρομοκρατία). Επίσης το σχιστολιθικό αέριο από τις ΗΠΑ, ή ακόμα και από την ΕΕ, δεν αποτελεί μια χειροπιαστή λύση για την ΕΕ εξαιτίας των υψηλών τιμών, των αντιδράσεων από την μόλυνση του περιβάλλοντος (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2013) καθώς και της απουσίας αρκετών εγκαταστάσεων υποδοχής LNG στις παραθαλάσσιες περιοχές της ΕΕ⁵. Τα κοιτάσματα της ΝΑ Μεσογείου και του Αζερμπαϊτζάν δεν είναι αρκετά για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες της ΕΕ ενώ η κατασκευή ενός υποθαλάσσιου αγωγού που θα ενώνει Κύπρο με Ελλάδα είναι αρκετά δαπανηρή και παρουσιάζει αρκετές τεχνικές δυσκολίες (Πίτατζης, 2017). Κατόπιν τούτων, η ΕΕ βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο ΦΑ της Ρωσίας (Εικόνα 1) Έτσι, ο ενεργειακός κολοσσός της Gazprom φαίνεται να αποτελεί μια ιδανική βραχυπρόθεσμη λύση στην αναζήτηση της ΕΕ για ενέργεια.

⁵Το ποσοστό του φυσικού αερίου που μεταφέρεται στην ΕΕ μέσω αγωγών ανέρχεται στο 84% ενώ το LNG που μεταφέρεται μέσω πλοίων είναι ίσο με 16%. Οι κυριότεροι προμηθευτές σε LNG της ΕΕ είναι το Κατάρ (18,5 εκατ. κ. μ. , ποσοστό 29% επί της συνολικής ποσότητας του LNG), η Αλγερία (16,5 εκατ. κ. μ. , ποσοστό 26%), η Νιγηρία (9,6 εκατ. κ. μ. , ποσοστό 15%), το Τρινιντάντ και Τομπάγκο (7,5 εκατ. κ. μ. , ποσοστό 12%) και η Αίγυπτος (6,6 εκατ. κ. μ. , ποσοστό 10%) (Nies, 2011)

Εικόνα 1. Ποσοστό (%) εισαγωγών φυσικού αερίου της ΕΕ ανά χώρα προέλευσης για το 2012 (Πηγή: IEA/OECD, World Energy Outlook 2012, Παρίσι: IEA/OECD, 2012, (σελ. 169)

Από την άλλη πλευρά, το 50% των δημοσίων εσόδων της Ρωσίας προέρχονται από τις εξαγωγές της στο ενεργειακό. Η ΕΕ αποτελεί μια μεγάλη αγορά η οποία συνεχώς αυξάνει τις απαιτήσεις της σε ΦΑ και πετρέλαιο. Η πολιτική της Ρωσίας μπορεί να συγκριθεί σαν αυτής της ΕΕ. Η Ένωση βρίσκεται σε μια προσπάθεια εξεύρεσης νέων πηγών ενέργειας ώστε να μειώσει την εξάρτησή της από τη Ρωσία και να διαφοροποιήσει τις ενεργειακές τις επιλογές. Από την άλλη η Gazprom γνωρίζει ότι η ΕΕ είναι ο μόνος σημαντικός δέκτης του ΦΑ της. Μια κρίση στις σχέσεις τους (Κριμαία 2014), θα είχε επιπτώσεις στις συναλλαγές τους και σε σημαντικές επενδύσεις όπως ήταν ακύρωση του αγωγού SouthStream. Οι προσπάθειες της Ρωσίας να συνάψει εμπορικές συμφωνίες με την Ανατολή, όπως είναι η Κίνα και η Ινδία, δεν έχουν επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα λόγω έλλειψης άμεσων επενδύσεων από πλευράς Κίνας για την κατασκευή των υποδομών⁶. Παράλληλα με την έλλειψη άμεσων ξένων κινεζικών επενδύσεων, οι κινέζοι δεν είναι διατεθειμένοι να αγοράσουν το ρωσικό ΦΑ με τις ίδιες τιμές που το αγοράζει η ΕΕ. Ωστόσο οι προσπάθειες των Ρώσων συνεχίζονται αντιλαμβανόμενοι τη σημασία μιας τέτοιας συμφωνίας μιας και θα εμφανιστεί ένας νέος «πελάτης» εξίσου σημαντικός με την ΕΕ, γεγονός που θα υποβαθμίζει την στρατηγική σημασίας της ως τον μοναδικό δέκτη του ρωσικού ΦΑ. (Kaveshnikov, 2010) Έτσι μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ χαρακτηρίζονται περισσότερο από

⁶“China and Russia have been at odds over a gas pricing structure for years, impeding the conclusion of a gas pipeline deal. Finally, recent developments in gas shale technology and the prospect of China developing gas shale domestically make expensive, long-distance Russian gas pipelines less feasible”(Ziegler, 2013, σ. 14)

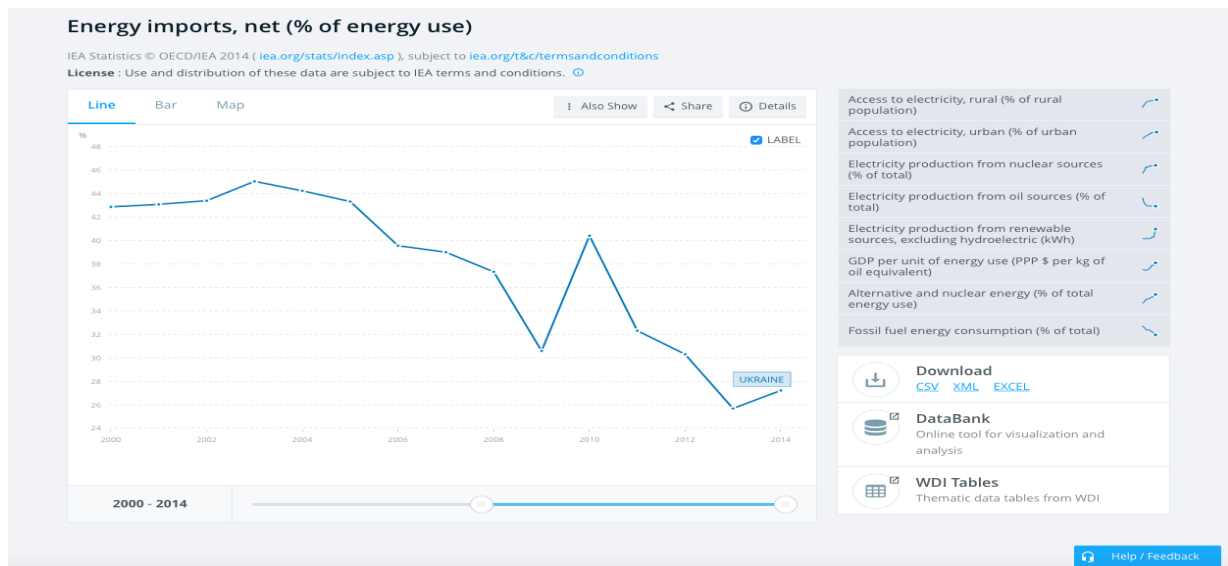
αλληλεξάρτηση (Αλεξανδρής, 2014) παρά από μια μονομερή εξάρτηση της ΕΕ από την Ρωσία όπως πολλοί υποστηρίζουν.

3 Η Ρήξη της εμπιστοσύνης με την Gazprom

3.1 Οι ενεργειακές κρίσεις της Ουκρανίας το 2005 και το 2009

Η Ουκρανία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ενεργειακές πηγές της Ρωσίας. Αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής της ρωσικής διπλωματίας των αγωγών. Είναι μια χώρα διακινητής με τους κυριότερους αγωγούς ΦΑ για την Ευρώπη να περνάνε από το έδαφός της. Με έναν πληθυσμό να φτάνει στα 42 περίπου εκατομμύρια οι ανάγκες της για φυσικό αέριο είναι αρκετά μεγάλες τόσο για τα νοικοκυριά όσο και για την βιομηχανία της. Η Ουκρανία, μπορεί να ειπωθεί, ότι βρίσκεται σε ένα καθεστώς ενεργειακής ομηρίας από τη Ρωσία. Οι προθέσεις του Βλαντιμίρ Πούτιν στο διεθνές πολιτικό σκηνικό άρχισαν να φαίνονται νωρίς με την ανάληψη των καθηκόντων του ως προέδρου της Ρωσίας. Πρώτο «θύμα» της επεκτατικής πολιτικής της Ρωσίας είναι το 2000 η Ουκρανία. Η Gazprom επιμένει ότι το χρέος της Ουκρανίας από την αγορά φυσικού αερίου ανέρχεται στα 2.6 δις \$, ενώ η Ουκρανία υποστηρίζει ότι το ποσό είναι το μισό. Η Gazprom απειλεί με διακοπή των ροών προς τη χώρα. Ο διακανονισμός επέρχεται ύστερα από παρέμβαση της ρωσικής κυβέρνησης με τη διαγραφή μέρους του ουκρανικού χρέους και την παραχώρηση σε ρωσικό έλεγχο ορισμένων αγωγών στο ουκρανικό έδαφος σαν αντάλλαγμα.

Το 2005 η Gazprom ανακοινώνει την αύξηση των τιμών του φυσικού αερίου. Η Ουκρανία απειλεί ότι θα διακόψει την ροή των ρωσικών αγωγών προς την Ευρώπη εξαιτίας των τιμών. Ύστερα από διαπραγματεύσεις η Gazprom κερδίζει τον διπλασιασμό των τιμών και η Ουκρανία υπέστη άλλη μια ταπεινωτική ήττα όσον αφορά την εξωτερική πολιτική της. Το 2007 η Ρωσία απαιτεί την αποπληρωμή του ουκρανικού χρέους προς τη Gazprom με το φόβο διακοπής των ροών. Εν τέλει το 2009, η Ρωσία διακόπτει την τροφοδοσία του φυσικού αερίου προς την Ουκρανία για δέκα ημέρες (Εικόνα 2). Μια κρίση που είχε αντίκτυπο και στην υπόλοιπη Ευρώπη αφού έβλεπε τα αποθέματά της να μειώνονται σε επικίνδυνα επίπεδα λόγω της διακοπής του αερίου διαμέσου της Ουκρανίας (Lussac, 2010).

Εικόνα 2. Εισαγωγές ενέργειας στην Ουκρανία την περίοδο 2000-2014 (Πηγή: The World Bank, 2018)⁷

Το 2015, η Ουκρανία σταμάτησε να προμηθεύεται φυσικό αέριο από την Ρωσία ανακηρύσσοντας και την ενεργειακή της ανεξαρτησία. Ωστόσο, σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι εξελίξεις στην Κριμαία μετά την «προσάρτησή» της στη Ρωσία. Το 2017, η Ουκρανία κηρύσσεται σε κατάσταση ενεργειακής ανάγκης, βλέποντας τα αποθέματά της σε φυσικό αέριο να μειώνονται προσεγγίζοντας τα χαμηλότερα επίπεδα. Επιπλέον σε αυτήν την δύσκολη κατάσταση, έρχεται και να προστεθεί η συμφωνία μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας για την κατασκευή του Nord Stream 2, καθώς και του αγωγού Turk Stream μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας, οι οποίοι παρακάμπτουν την Ουκρανία. Μια τέτοια κίνηση οδηγεί την χώρα σε μια γεωστρατηγική υποβάθμιση εκτός από την απώλεια των 2 δις \$ ανά έτος που είχε σαν έσοδα από τη διέλευση του ρωσικού αερίου από το έδαφός της.

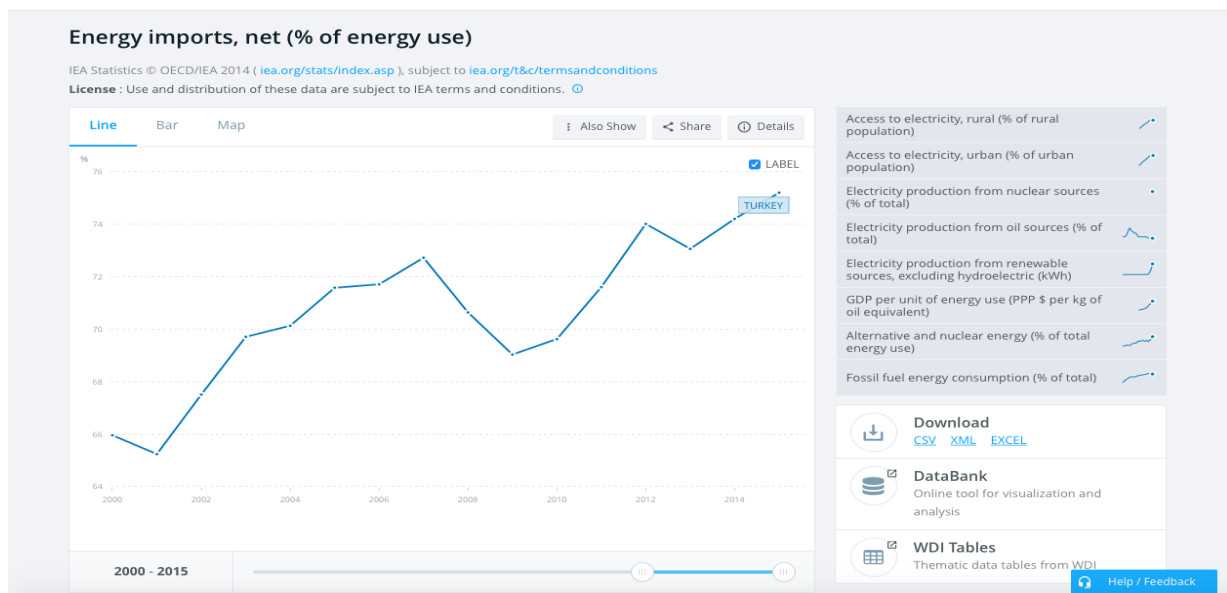
Είναι δεδομένο λοιπόν, ότι η Ρωσία μπροστά σε μια εξαρτημένη Ουκρανία, από πλευράς ενεργειακών πόρων, ασκούσε πιέσεις για την αποκόμιση μεγαλύτερων κερδών (αύξηση τιμών, έλεγχος αγωγών σε ουκρανικό έδαφος.) Η Ουκρανία βρίσκεται σε έναν ενεργειακό κλοιό, ο οποίος συνεχώς σφίγγει. Τα αποθέματα της Ουκρανίας σε φυσικό αέριο το 2017 είχαν πέσει στα 2,5 δις κυβικά μέτρα με τις ανάγκες της συνεχώς να αυξάνονται λόγω των τελευταίων βαριών χειμώνων. Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία μπορεί να έχασε μια ενεργειακή αγορά της τάξης των 40 εκατομμυρίων ανθρώπων, αλλά με αυτόν τον τρόπο έδειξε ότι έχει τη δυνατότητα να κινεί τα νήματα της διεθνούς πολιτικής καθιστώντας την ως απαραίτητη δύναμη δια μέσου της διπλωματίας των αγωγών.

⁷ Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://data.worldbank.org/indicator/EG.IMP.CON.S.ZS?locations=UA> Πρόσβαση 16 Ιουν 18

3.2 Οι ρωσικές επενδύσεις στην Τουρκία

Η Τουρκία δεν αποτελεί μέλος της ΕΕ. Βρίσκεται υπό καθεστώς υποψηφιότητας για την μελλοντική της ένταξη στην Ένωση. Είναι μια σημαντική αγορά της τάξης των 80 εκ κατοίκων. Ένα τέτοιο μέγεθος είναι ένα δέλεαρ τόσο για την ΕΕ όσο και για την Ρωσία οι οποίες και οι δύο ψάχνουν για νέες αγορές με σκοπό να διαθέσουν τα προϊόντα τους. Έχοντας τα παραπάνω υπόψιν καθώς και την γεωγραφική της θέση η οποία την καθιστά ως το σταυροδρόμι για Αφρική, Ασία και Ευρώπη, η Τουρκία έχει αποκτήσει μεγάλη στρατηγική σημασία τόσο για την ΕΕ όσο και για την Ρωσία.

Η κρίση στην Κριμαία το 2014 αποτέλεσε αιτία για την ματαίωση της κατασκευής του αγωγού ΦΑ SouthStream που θα συνέδεε την Ρωσία με την Βουλγαρία και κατά επέκταση την Νότια Ευρώπη (Καθημερινή, 2014). Αποτέλεσε ένα ισχυρό χτύπημα της ΕΕ κατά της Ρωσίας στην προσπάθειά της να μειώσει την ρωσική εξάρτηση στην ευρύτερη περιοχή. Ωστόσο, η Ρωσία, δεν μένει άπραγη. Προβαίνει άμεσα στην αναβάθμιση του ήδη υπάρχοντα αγωγού ΦΑ που συνδέει την Ρωσία με την Τουρκία, του BlueStream. Επίσης, ανακοινώνει την συμφωνία κατασκευής του αγωγού ΦΑ TourkStream αντί του SouthStream ο οποίος θα ενώνει την Ρωσία με την Τουρκία (Krickonis, 2015). Με αυτές τις κινήσεις, η Gazprom επιτυγχάνει τρεις αντικειμενικούς σκοπούς. Πρώτον, η Ρωσία εξασφαλίζει μια αγορά με συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση ΦΑ όπως της Τουρκίας(Εικόνα 3).

Εικόνα 3: Εισαγωγές ενέργειας στην Τουρκία (Πηγή: The World Bank)⁸

⁸ Διαθέσιμο στην διεύθυνση <https://data.worldbank.org/indicator/EG.IMP.CON.S.ZS?locations=TR> Πρόσβαση 26 Ιουν 18

Δεύτερον, η Gazprom φέρει μεγάλες ποσότητες ΦΑ στα σύνορα της ΕΕ δημιουργώντας έτσι σημαντικά διλλήματα για την Ένωση, μιας και υπάρχει σύνδεση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για την μεταφορά ΦΑ. Τρίτον, η Ρωσία ανταγωνίζεται το ΦΑ από το Αζερμπαϊτζάν (Lusine Badalyan, 2012)⁹ το οποίο επρόκειτο να κατακτούσε τις αγορές της Τουρκίας και την Νότιας Ευρώπης δια μέσου του Νότιου Διαδρόμου Αερίου (SGC) ,μειώνοντας έτσι την ρωσική επεκτατική πολιτική στον ενεργειακό τομέα. (Koch, 2015, σ. 4-5)

3.3 Οι παράγοντες οι οποίοι δημιουργούν κινδύνους (SWOT Analysis)

Η προσέγγιση SWOT (Strengths-Weakness-Opportunities-Threats) είναι μια τεχνική προσωρινού προγραμματισμού που αξιολογεί τα ισχυρά σημεία, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές ενός οργανισμού, με τη βοήθεια δεδομένων. Είναι μια δυναμική μέθοδος και όχι στατική, γεγονός που απαιτεί την συνεχή επαναξιολόγηση των δεδομένων ανά τακτά χρονικά διαστήματα που καθορίζονται κυρίως από την ταχύτητα αλλαγής των δεδομένων.

3.3.1 Εσωτερικό περιβάλλον

Στο τομέα της ενέργειας, η πολιτική που ακολουθεί η ΕΕ χαρακτηρίζεται από μια ισχυρή διαφοροποίηση. Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε η πολιτική και η γεωγραφική προσέγγιση όσον αφορά στον ενεργειακό χάρτη της Ένωσης. Τα μέλη κράτη της ακολουθούν διαφορετικές κατευθύνσεις για την εξασφάλιση των ενεργειακών τους πόρων. Η έλλειψη κοινής γραμμής αποτελεί μείζον πρόβλημα όσον αφορά στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ καθώς και στην αντιμετώπιση του μονοπωλίου της Gazprom. Μπροστά σε αυτήν την διαφοροποίηση η Ρωσία βρίσκει πρόσφορο έδαφος για την περεταίρω εξάπλωσή της στην ευρωπαϊκή αγορά.

Επιπλέον, η έλλειψη ενεργειακών φυσικών πόρων στο υπέδαφος της ΕΕ, στην συγκεκριμένη περίπτωση σε ΦΑ, δημιουργεί την ανάγκη για αναζήτηση ενέργειας από το εξωτερικό γεγονός που αυξάνει τις εισαγωγές της σε ενέργεια, ωστόσο οι επενδύσεις στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας διατηρούν ενθαρρυντικά στοιχεία στην αναζήτηση νέων πηγών . Επίσης, η έλλειψη ενεργειακής συνδεσιμότητας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ μειώνει την ικανότητάς της για την αντιμετώπιση μιας ενεργειακής κρίσης. Πρέπει να γίνει αντιληπτό από πλευράς ΕΕ ότι τα αποθέματα ενός κράτους μέλους αποτελούν ταυτόχρονα και αποθέματα της ΕΕ με σκοπό την διοχέτευσή τους εκεί όπου υφίσταται κίνδυνος για την ενεργειακή

⁹ Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/153575/pdf> Πρόσβαση στις 05 Αυγ 18

ασφάλεια. Συνοψίζοντας, οι παράγοντες που απεικονίζουν το εσωτερικό προφίλ της ΕΕ είναι οι εξής:

- Έλλειψη ενεργειακής συνδεσιμότητας μεταξύ των μελών της ΕΕ.
- Απουσία κοινής πολιτικής γραμμής.
- Απουσία ενεργειακών κοιτασμάτων εντός ΕΕ.
- Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

3.3.2 Εξωτερικό περιβάλλον

Σκοπός της Ρωσίας είναι μια συνεχής προσπάθεια να εξάγει το ΦΑ της προς την ΕΕ για την εξασφάλιση μεγάλων κερδών στα δημόσια ταμεία της. Η Gazprom βρισκόμενη κάτω από την επιρροή της ρωσικής κυβέρνησης και έχοντας το μονοπώλιο στο ΦΑ μπορεί εύκολα να συνάψει συμφωνίες με την ΕΕ με στόχο το κέρδος και παράλληλα την άσκηση εξωτερικής πολιτικής στα εσωτερικά της ΕΕ έχοντας σαν μοχλό πίεσεως το ΦΑ. Η πολιτική που ακολουθεί η Ρωσία, όσον αφορά την ΕΕ, δεν είναι κοινή για όλα τα κράτη μέλη. Ακολουθεί ξεχωριστές κατευθύνσεις για κάθε μέλος της ΕΕ με σκοπό να προσαρμοστεί στις ανάγκες αλλά και στις δυνατότητες κάθε μέλους. Ωστόσο, η Ρωσία, προς το παρόν, δεν έχει άλλον σημαντικό «αγοραστή» των ενεργειακών της κοιτασμάτων πλην της ΕΕ. Η παραπάνω πραγματικότητα οδηγεί την ΕΕ σαν ένα ζωτικής σημασίας «πελάτη» για την Ρωσία. Μια απώλεια της ευρωπαϊκής αγοράς, θα οδηγούσε σε σημαντική μείωση των ρωσικών δημόσιων εσόδων μιας και το 11% του ΑΕΠ της Ρωσίας προέρχεται από το ενεργειακό της (Khrushcheva & Maltby, 2016, σ. 800). Εμφανίζονται, λοιπόν, τα ακόλουθα σημαντικά σημεία:

- Η Ρωσία χρησιμοποιεί το ΦΑ σαν διπλωματική οδό.
- Προσπάθειες της Ρωσίας για εισχώρηση και εδραίωση στην ευρωπαϊκή αγορά.
- Η Ρωσία ελέγχει τον ενεργειακό κολοσσό της Gazprom ο οποίος κατέχει το μονοπώλιο στην εξαγωγή του ΦΑ στην Ευρώπη.
- Η Ρωσία έχει ανάγκη την ΕΕ για την διατήρηση των δημόσιων εσόδων της.

Μετά από τον προσδιορισμό των εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων οι οποίοι αλληλοεπιδρούν με τους κινδύνους, ακολουθεί αξιολόγηση των ισχυρών σημείων, των αδυναμιών, των απειλών και των ευκαιριών της ΕΕ, όπως παρακάτω:

Πίνακας 1. Ανάλυση δυνατοτήτων-ευκαιριών-αδυναμιών-απειλών

ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ	ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
<p>Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.</p> <p>Η ΕΕ είναι σημαντικός πελάτης της Ρωσίας.</p>	<p>Η Ρωσία έχει ανάγκη την ΕΕ για την διατήρηση των δημόσιων εσόδων της.</p> <p>Αύξηση των τιμών ΦΑ θα οδηγήσει σε στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.</p>
ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<p>Έλλειψη ενεργειακής συνδεσιμότητας μεταξύ των μελών της ΕΕ.</p> <p>Απουσία κοινής πολιτικής γραμμής.</p> <p>Απουσία ενεργειακών κοιτασμάτων εντός ΕΕ.</p>	<p>Η Ρωσία χρησιμοποιεί το ΦΑ σαν διπλωματική οδό.</p> <p>Προσπάθειες της Ρωσίας για εισχώρηση και εδραίωση στην ευρωπαϊκή αγορά.</p>

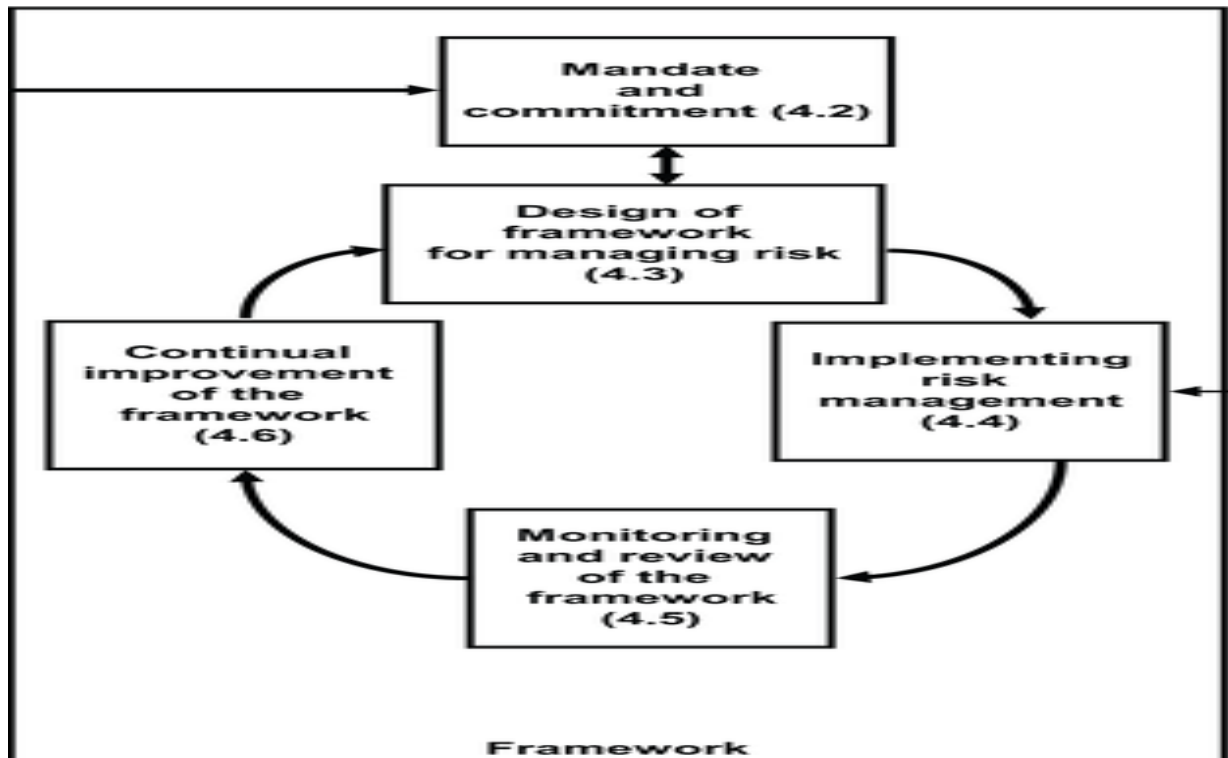
Έχοντας τον υφιστάμενο ενεργειακό χάρτη της ΕΕ όπως αυτός αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, καθώς και την στρατηγική ανάλυση (SWOT) η παρούσα εργασία προβαίνει στο επόμενο βήμα το οποίο είναι η διαχείριση κινδύνων σύμφωνα με το πρότυπο ISO 31000:2009 με σκοπό τον εντοπισμό, την εκτίμηση καθώς και τον προσδιορισμό των υφιστάμενων ή των προτεινόμενων χειρισμών για κάθε κίνδυνο.

4 Διαχείριση κινδύνων σύμφωνα με το πρότυπο ISO 31000:200

4.1 Τι είναι το πρότυπο ISO 31000:2009

Το ISO (International Organization for Standardization) 31000:2009 είναι ένα πρότυπο (International Organization for Standardization, 2009) το οποίο παρέχει βασικές αρχές και οδηγίες για τη διεξαγωγή Διαχείρισης Κινδύνων. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από οποιονδήποτε οργανισμό ανεξάρτητα του μεγέθους του, της δραστηριότητάς του και του τομέα του. Κατευθύνει τους ενδιαφερόμενους (οργανισμούς, ομάδες ή άτομα) να προστατέψουν τους αντικειμενικούς τους σκοπούς από την επίδραση της αβεβαιότητας των κινδύνων οι οποίοι πηγάζουν τόσο από το εξωτερικό όσο και από το εσωτερικό περιβάλλον των ενδιαφερομένων. Το πλαίσιο και η διαδικασία του πρότυπου φαίνονται στην Εικόνα 4.

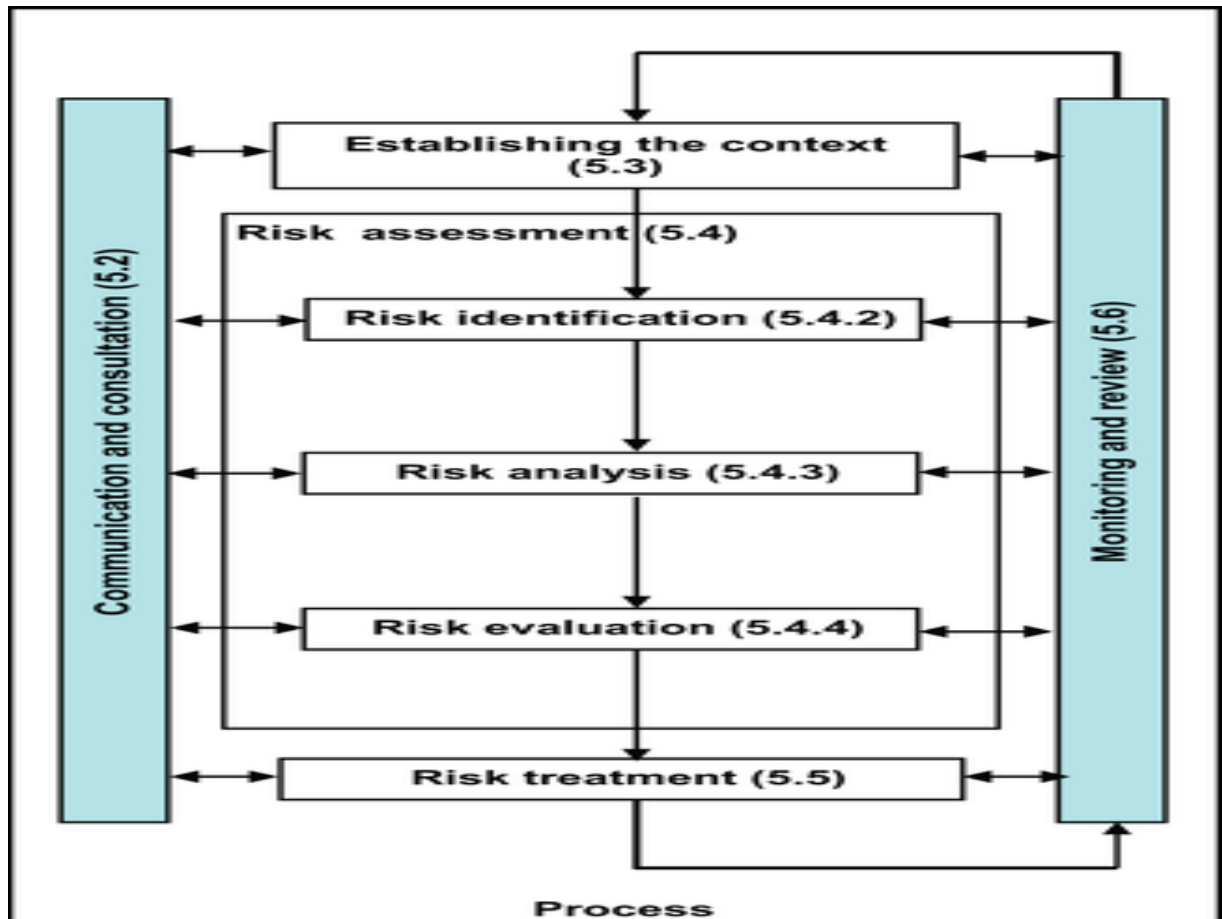
Συγκεκριμένα, η πολιτική που ακολουθεί η ΕΕ στο τομέα της ενέργειας έχει σαν αποτέλεσμα την ανάδυση σύγχρονων κινδύνων που δημιουργούνται από τις σχέσεις της με την Ρωσία. Απαιτείται να ακολουθηθεί μια αφοσιωμένη και συντονισμένη πολιτική από πλευράς ΕΕ σχετικά με την διαχείριση των εν λόγω κινδύνων που επιδρούν στους στόχους της όσον αφορά το ενεργειακό.

Εικόνα 4. Το πλαίσιο ISO 31000:2009 (Πηγή: International Organization for Standardization, 2018)¹⁰

Σύμφωνα με το πλαίσιο του ISO 31000:2009 (Εικόνα 5), το πρώτο βήμα της εργασίας είναι ο **προσδιορισμός-σχεδιασμός (design of framework)** της δομής της διαχείρισης που θα ακολουθηθεί. Στη συνέχεια ακολουθεί η **εφαρμογή (implement risk management)** της δομής σύμφωνα με τη διαδικασία με σκοπό να πραγματοποιηθεί μια εκτίμηση των κινδύνων (Εικόνα 5). Κατόπιν, γίνεται μια **ανασκόπηση και παρακολούθηση της δομής (monitor and review framework)** με σκοπό την αντιπαραβολή των αποτελεσμάτων με το ζητούμενο καθώς και την ανάλυση τυχόν αποκλίσεων και τέλος πραγματοποιείται **βελτίωση της δομής (improve framework)**. Σημειώνεται ότι ο κύκλος των εργασιών είναι συνεχής μέχρι οι αρμόδιοι να ικανοποιήσουν τις προσδοκίες τους.

¹⁰ Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://eclass.uop.gr/modules/units/?course=PEDIS281&id=2114> Πρόσβαση 16 Ιουν 18

Εικόνα 5. Η διαδικασία του ISO 31000:2009 (Πηγή: International Organization for Standardization, 2018)¹¹

Το πρώτο στάδιο της διαδικασίας περιλαμβάνει το **προσδιορισμό του ζητούμενου (establish context)** όπου και προσδιορίζεται η αλληλεπίδραση των κινδύνων με τους στόχους του οργανισμού. Αναφέρεται συνοπτικά διαδικασία της διαχείρισης και καθορίζονται τα κριτήρια των κινδύνων. Στη συνέχεια, πραγματοποιείται η **αναγνώριση (risk identification)** των κινδύνων όπου και αναφέρονται η φύση, οι πηγές των κινδύνων καθώς και η καταγραφή τους με τα συναφή χαρακτηριστικά τους. Ακολούθως, εκτελείται η **ανάλυση (risk analysis)** των κινδύνων με σκοπό την κατανόηση των κινδύνων μέσα από τον προσδιορισμό της σημαντικότητά τους καθώς και την κατασκευή μητρώων κινδύνων. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης τροφοδοτούν το επόμενο στάδιο το οποίο είναι και η **εκτίμηση (risk evaluation)** των κινδύνων με σκοπό τον προσδιορισμό εκείνων των κινδύνων που απαιτούν χειρισμό από τον οργανισμό. Τέλος στο στάδιο του χειρισμού αναφέρεται το είδος του **χειρισμού (risk treatment)** που απαιτείται για κάθε κίνδυνο.

¹¹Διαθέσιμο τη διεύθυνση <https://eclass.uop.gr/modules/units/?course=PEDIS281&id=2114> Πρόσβαση 16 Ιουν 18

4.2 Βασικές έννοιες

Κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά σε βασικές έννοιες (International Organization for Standardization, 2009), οι οποίες επρόκειτο να αναφερθούν κατά τη διάρκεια της Διαχείρισης Κινδύνων που θα ακολουθήσει στη συνέχεια:

- **Κίνδυνος.** Η επίδραση της αβεβαιότητας στον στόχο
- **Διαχείριση Κινδύνων.** Εκούσιες δράσεις καθοδήγησης και ελέγχου ενός οργανισμού αναφορικά με τον κίνδυνο.
- **Πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων.** Σύνολο συνεκτικών στοιχείων για την εφαρμογή της διαδικασίας διαχείρισης κινδύνου.
- **Στάση έναντι των κινδύνων.** Ο τρόπος αξιολόγησης και, βαθμιαία οι ενέργειες χειρισμού των κινδύνων.
- **Διαδικασία διαχείρισης κινδύνου.** Συστηματική εφαρμογή των πολιτικών, διαδικασιών και πρακτικών στο σύνολο της [διαδικασίας διαχείρισης κινδύνων]
- **Πηγή του κινδύνου.** Στοιχείο που μπορεί να εγείρει κινδύνους αυτοτελώς ή συνδυαστικά
- **Επίπτωση.** Η έκβαση ενός γεγονότος
- **Πιθανότητα εκδήλωσης** (likelihood \neq probability). Η δυνατότητα να προκύψει ένα ενδεχόμενο. Αφορά γενικά την πιθανότητα και όχι την «στατιστική πιθανότητα»
- **Ανάλυση κινδύνου.** Η διαδικασία κατανόησης [της φυσιογνωμίας] του
- **Επίπεδο κινδύνου.** Το μέγεθος ενός κινδύνου ή συνόλου κινδύνων εκφρασμένο σε σχέση με την πιθανότητα εκδήλωσης και τις επιπτώσεις του(ς)
- **Εκτίμηση κινδύνου.** Η διαδικασία σύγκρισης των ευρημάτων της ανάλυσης κινδύνου με τα κριτήρια κινδύνων για να προσδιοριστεί αν το μέγεθος είναι αποδεκτό ή ανεκτό
- **Χειρισμός κινδύνου.** Διαδικασία μετατροπής του κινδύνου

4.3 Διεξαγωγή της διαδικασίας

4.3.1 1^ο βήμα «προσδιορισμός»

Πριν την έναρξη της διαδικασίας απαιτείται ο προσδιορισμός του ζητούμενου. Γίνεται η υπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος οργανισμός είναι η ΕΕ, οπότε στο εξής θα αναφέρεται η Ένωση ως τον οργανισμό που εκτελεί τη Διαχείριση Κινδύνων.

Σκοπός της ΕΕ είναι η διασφάλιση της Ενεργειακής Ασφάλειας, η Προμήθεια ΦΑ σε Χαμηλές Τιμές καθώς και μείωση της Ρωσικής Επέμβασης στα Εσωτερικά της . Η σκοπιμότητα της

διαχείρισης κινδύνων είναι να εντοπισθούν και να διαχειριστούν αυτοί οι κίνδυνοι που ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά τους στόχους που αναφέρθηκαν.

Η Διαχείριση Κινδύνων περιορίζεται μόνο στους κινδύνους που δημιουργούνται από τις σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας και συγκεκριμένα με τη Gazprom, βασιζόμενη σε ιστορικά γεγονότα όπως είναι οι ουκρανικές κρίσεις το 2005 και 2009, ο ανταγωνισμός μεταξύ των προγραμμάτων Nabucco, Southstream και NordStream, η απουσία κοινής ενεργειακής πολιτικής μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, η διακύμανση των τιμών του ΦΑ καθώς και οι συμφωνίες της Gazprom με ευρωπαϊκές εταιρίες της ενέργειας με σκοπό την εδραίωση της πρώτης στην ευρωπαϊκή αγορά. Δεν θα εξεταστούν οι κίνδυνοι τεχνικής φύσης, περιβαλλοντικοί ή ασφάλειας υποδομών (δολιοφθορές, τρομοκρατία κτλ).

4.3.2 2^ο βήμα «αναγνώριση»

Ύστερα από τη μελέτη του ενεργειακού χάρτη της ΕΕ, καθώς και τις σχέσεις της με την Gazprom και κατά επέκταση την Ρωσία στα προηγούμενα κεφάλαια, δημιουργούνται οι εξής σημαντικοί κίνδυνοι σχετικά με την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ, οι οποίοι και καταγράφονται συνοπτικά στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2. Καταγραφή κινδύνων

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΣ
A	Μείωση των Αποθεμάτων ΦΑ στο Εσωτερικό της ΕΕ.
B	Ολική Διακοπή της Ροής ΦΑ σε μέλη της ΕΕ.
Γ	Εκβιασμός ΕΕ από Πλευράς της Ρωσίας.
Δ	Εδραίωση της GAZPROM στην Ευρωπαϊκή Αγορά.
E	Απουσία Κοινής Πολιτικής Γραμμής της ΕΕ (ως προς το ενεργειακό της ΕΕ).
ΣΤ	Υψηλές τιμές του ΦΑ.
Z	Σύναψη Συμφωνιών της GAZPROM με την Κίνα.

Στη συνέχεια ακολουθεί μια σύντομη περιγραφή των κινδύνων που επρόκειτο να εξεταστούν με σκοπό τον προσδιορισμό της φύσης τους ,ώστε να κατανεμηθούν σε κατηγορίες. Αναλυτική περιγραφή (προφίλ) των κινδύνων πραγματοποιείται στο Παράρτημα Β « Περιγραφή κινδύνων».

- **Κίνδυνος Α.** Μείωση των αποθεμάτων ΦΑ στο εσωτερικό της ΕΕ όπως έγινε το 2005 και 2009 με τις ενεργειακές κρίσεις στην Ουκρανία, όταν η ΕΕ είδε τα αποθέματά της σε ΦΑ να μειώνονται σημαντικά. (Neuman, 2010, σ. 342). Το παραπάνω γεγονός αποτελεί κίνδυνο για την Ενεργειακή Ασφάλεια της ΕΕ.
- **Κίνδυνος Β.** Ολική διακοπή της ροής ΦΑ σε μέλος της ΕΕ σε περίπτωση αντιπαράθεσης όπως έγινε με την περίπτωση της Ουκρανίας¹², μιας και η Ρωσία ακολουθεί πολιτική «διαίρει και βασίλευε» μεταξύ των μελών της Ένωσης (Kaveshnikov, 2010, σ. 594). Το παραπάνω γεγονός αποτελεί κίνδυνο για την Ενεργειακή Ασφάλεια της ΕΕ.
- **Κίνδυνος Γ.** Πιθανός εκβιασμός της ΕΕ. Η Ρωσία χρησιμοποιεί την Gazprom ως μοχλό πίεσεως σε θέματα εξωτερικής πολιτικής (Kaveshnikov, 2010, σ. 594). Η παραπάνω πραγματικότητα αποτελεί κίνδυνο για τα εσωτερικά και τις πολιτικές γραμμές της ΕΕ. Περισσότερο εκτεθειμένα είναι τα κράτη της ανατολικής ΕΕ τα οποία παρακάμπτονται ως χώρες διακινητές με την κατασκευή των αγωγών NordStream I και II στη βαλτική.
- **Κίνδυνος Δ.** Εδραίωση της Gazprom στην ευρωπαϊκή αγορά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούσε ο ανταγωνισμός μεταξύ των αγωγών NordStream, SouthStream και Nabucco. Οι ευρωπαϊκές εταιρίες ενέργειας (όπως είναι η ιταλική ENI) που αποτελούν συνεργάτες της Gazprom επιθυμούσαν την κατασκευή των δύο πρώτων αγωγών οι οποίοι θα μετέφεραν ΦΑ απευθείας από την Ρωσία ενώ δεν υποστήριζαν τον δεύτερο αγωγό ο οποίος θα μετέφερε ΦΑ από τη Μέση Ανατολή. (Ziegler, 2013, σ. 11)
- **Κίνδυνος Ε.** Απουσία κοινής πολιτικής γραμμής από την πλευρά της ΕΕ ως προς την αντιμετώπιση των ενεργειακών συμφωνιών με τη Ρωσία. (Kaveshnikov, 2010, σ. 594) Τα παλιά μέλη της ΕΕ επιδιώκουν ενεργειακές συμφωνίες με τη Gazprom βασιζόμενες στην αμοιβαία συνεργασία των δύο πλευρών. Από την άλλη πλευρά τα νέα κράτη (πρώην μέλη της ΕΣΣΔ) νιώθουν ακόμα και σήμερα την ρωσική επεκτατική πολιτική στο εσωτερικό τους.¹³ Η παραπάνω κατάσταση δεν απειλεί άμεσα την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ αλλά θέτει σε κίνδυνο την ίδια την υπόσταση και συνοχή της ΕΕ. Η παραπάνω πραγματικότητα αποτελεί κίνδυνο για τα εσωτερικά και τις πολιτικές γραμμές της ΕΕ και αποτελεί τροχοπέδη για την επίτευξη σημαντικών συμφωνιών όπως είναι οι επενδύσεις στην περιοχή της Κασπίας θάλασσας (Lussac, 2010, σ. 612).

¹²Η Ουκρανία δεν αποτελεί μέλος της ΕΕ, ωστόσο ο κίνδυνος δεν μπορεί να αγνοηθεί μιας και η Ρωσία ακολουθεί διαφορετικές πολιτικές για κάθε μέλος κράτος της ΕΕ ως προς το ενεργειακό. (Kaveshnikov, 2010, σ. 594)

¹³Βλ. ενότητα 2.2 «Πολιτική Προσέγγιση»

- Κίνδυνος ΣΤ.** Αύξηση των τιμών του ΦΑ. Η Gazprom, όπως αναφέρθηκε, κατέχει το μονοπώλιο στον τομέα της ενέργειας και στην διακίνηση του ΦΑ. Η έλλειψη ανταγωνισμού στην αγορά οδηγεί σε ηγεμονικές τάσεις. Μια παγκόσμια αύξηση των τιμών του ΦΑ θα οδηγήσει την ΕΕ να καταβάλει μεγάλα ποσά για την αγορά ΦΑ μιας και υστερείται των εναλλακτικών ενεργειακών λύσεων. Το παραπάνω γεγονός αποτελεί κίνδυνο για την προμήθεια ΦΑ σε χαμηλές τιμές. Εξετάζοντας το ιστορικών των διαφορών μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών, παρουσιάζονται 31 ενεργειακές διαμάχες από το 2000 έως το 2010 εκ των οποίων οι 15 αφορούσαν διαφορές ως προς τις τιμές του ΦΑ (Ziegler, 2013, σ. 17). Ωστόσο, ο κίνδυνος αυτός ταυτόχρονα αποτελεί και μια σημαντική ευκαιρία για την ΕΕ. Η αύξηση των τιμών ΦΑ θα έχει σαν αποτέλεσμα η ΕΕ να στραφεί σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας καθώς και να δώσει κίνητρα για εξοικονόμηση ενέργειας.
- Κίνδυνος Ζ.** Σύναψη συμφωνιών της Ρωσίας με την Κίνα. Όπως αναφέρθηκε στην υποενότητα 2.3, η έλλειψη άμεσων κινεζικών επενδύσεων επιβραδύνει την επέκταση της Ρωσίας στην Ανατολή όπως επίσης και άρνηση της Κίνας να αγοράσει το ΦΑ σε τιμές ίδιες με την ΕΕ. Σε περίπτωση που στο μέλλον επιτευχθεί μια συμφωνία στο ενεργειακό, αυτόματα υποβαθμίζεται η αξία της ΕΕ ως εισαγωγέα των ρωσικών ενεργειακών εξαγωγών και διαταράσσεται η σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ μιας και θα έχει βρεθεί ένας εξίσου σημαντικός «πελάτης», η Κίνα. Μια ενδεχόμενη γεωοικονομική και γεωπολιτική υποβάθμιση της ΕΕ θα εγκυμονεί κινδύνους για το σύνολο των σκοπών της.

Στη συνέχεια, πραγματοποιείται η ταξινόμηση των κινδύνων σε διάφορες κατηγορίες και τέλος δημιουργείται το αρχικό μητρώο κινδύνων, όπως πίνακες 3 και 4 αντίστοιχα.

Πίνακας 3. Κατηγορίες κινδύνων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΙ
Εξωτερικοί	Εκβιασμός ΕΕ από Πλευράς της Ρωσίας. Ολική Διακοπή της Ροής ΦΑ σε μέλη της ΕΕ.
Λειτουργικοί- Οργανωτικοί	Απουσία Κοινής Πολιτικής Γραμμής της ΕΕ (ως προς το ενεργειακό της ΕΕ).
Χρηματοοικονομικοί	Αύξηση των Τιμών του ΦΑ.
Στρατηγικοί	Σύναψη Συμφωνιών της Gazprom με την Κίνα.
Εσωτερικοί	Μείωση των Αποθεμάτων ΦΑ στο Εσωτερικό της ΕΕ. Εδραίωση της Gazprom στην Ευρωπαϊκή Αγορά.

Πίνακας 4. Αρχικό μητρώο κινδύνων

ΚΩΔΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	ΚΙΝΔΥΝΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ
A	Μείωση των Αποθεμάτων ΦΑ στο Εσωτερικό της ΕΕ.	Εσωτερικός	20/6/18
B	Ολική Διακοπή της Ροής ΦΑ σε μέλη της ΕΕ.	Εξωτερικός	20/6/18
Γ	Εκβιασμός ΕΕ από Πλευράς της Ρωσίας.	Εξωτερικός	20/6/18
Δ	Εδραίωση της Gazprom στην Ευρωπαϊκή Αγορά.	Εσωτερικός	20/6/18
E	Απουσία Κοινής Πολιτικής Γραμμής της ΕΕ (ως προς το ενεργειακό της ΕΕ).	Λειτουργικοί - Οργανωτικοί	20/6/18
ΣΤ	Υψηλές τιμές του ΦΑ	Χρηματοοικονομικοί	20/6/18
Z	Σύναψη Συμφωνιών της Gazprom με την Κίνα.	Στρατηγικοί	20/6/18

4.3.3 3^ο βήμα «ανάλυση»

Σε αυτό το στάδιο της Διαχείρισης Κινδύνων καθορίζονται τα χαρακτηριστικά των κινδύνων με σκοπό να προσδιοριστεί η σοβαρότητα και η έκθεσή τους. Τα χαρακτηριστικά των κινδύνων που θα εξεταστούν είναι ο αντίκτυπος του κινδύνου και η πιθανότητα εκδήλωσης. Η έκθεση των κινδύνων προκύπτει από τον εξής τύπο (International Organization for Standardization, 2009):

Πιθανότητα Χ Αντίκτυπος = Έκθεση.

{1}

Εφόσον προσδιοριστεί και η σοβαρότητα των κινδύνων κατασκευάζονται και οι αντίστοιχες μήτρες κινδύνων. Οι κλίμακες ταξινόμησης των δύο χαρακτηριστικών φαίνονται στους πίνακες 5 και 6, όπως παρακάτω:

Πίνακας 5. Κλίμακα πιθανότητας

ΚΛΙΜΑΚΑ	ΤΙΤΛΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
4	Μέγιστη	Αναμένεται να προκύψει στις περισσότερες περιπτώσεις. Υπάρχει ισχυρό ενδεχόμενο να συμβεί επαναλαμβανόμενα.
3	Υψηλή	Θεωρείται ότι είναι πιθανό να εκδηλωθεί.
2	Μέτρια	Παρόμοια περιστατικά στο παρελθόν με μέτρια συχνότητα.
1	Χαμηλή	Ελάχιστες γνωστές περιπτώσεις.

Πίνακας 6. Κλίμακα αντίκτυπου

ΚΛΙΜΑΚΑ	ΤΙΤΛΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
4	Ακραίος	Καταστροφικές επιπτώσεις. Άμεση απειλή της Ενεργειακής Ασφάλειας της ΕΕ
3	Μεγάλος	Μεγάλες επιπτώσεις. Σοβαρός κίνδυνος για την Ενεργειακή Ασφάλεια της ΕΕ.
2	Μέτριος	Διαχειρίσιμες επιπτώσεις στην Ενεργειακή Ασφάλεια της ΕΕ
1	Ελάχιστος	Ελάχιστες έως μηδενικές επιπτώσεις στην Ενεργειακή Ασφάλεια της ΕΕ

Η βαθμολόγηση των κινδύνων βασίζεται σε εκτιμήσεις λαμβάνοντας υπόψιν την περιοδικότητά τους, τις επιπτώσεις τους καθώς και τον ενεργειακό χάρτη στο έδαφος της ΕΕ όπως αυτός αναλύθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια. Για τον κίνδυνο Α, οι ενεργειακές κρίσεις της Ουκρανίας το 2005 και 2009 οι οποίες οδήγησαν σε μείωση των αποθεμάτων ΦΑ στην υπόλοιπη Ευρώπη αποτελεί το σοβαρότερο κίνδυνο με το μεγαλύτερο βαθμό έκθεσης. Στο πίνακα 7 φαίνεται η έκθεση και των υπολοίπων κινδύνων που επρόκειτο τα διαχειριστούν στη συνέχεια.

Πίνακας 7. Έκθεση κινδύνων

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΣ	ΠΙΘΑΝ/ΤΑ	ΑΝΤ/ΠΟΣ	ΕΚΘΕΣΗ
A	Μείωση των Αποθεμάτων ΦΑ στο Εσωτερικό της ΕΕ.	4	4	16
B	Ολική Διακοπή της Ροής ΦΑ σε μέλη της ΕΕ.	1	4	4
Γ	Εκβιασμός ΕΕ από Πλευράς της Ρωσίας.	2	4	8
Δ	Εδραίωση της Gazprom στην Ευρωπαϊκή Αγορά	4	2	8
Ε	Απουσία Κοινής Πολιτικής Γραμμής της ΕΕ (ως προς το ενεργειακό της ΕΕ).	4	2	8
ΣΤ	Υψηλές τιμές του ΦΑ.	3	3	9
Z	Σύναψη Συμφωνιών της Gazprom με την Κίνα.	1	4	4

Η μήτρα κινδύνων αποτελεί την απεικόνιση των κινδύνων με βάση τα δύο εξεταζόμενα χαρακτηριστικά, τον αντίκτυπο και την πιθανότητα εκδήλωσης του κινδύνου, όπως παρακάτω:

Πίνακας 8. Συγκεντρωτική εκτίμηση πιθανότητας - αντίκτυπου

Α Ν Τ Ι Κ Τ Υ Π Ο Σ	ΑΚΡΑΙΟΣ	ΜΕΤΡΙΑΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΥΨΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ
	ΜΕΓΑΛΟΣ	ΜΕΤΡΙΑΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΜΕΤΡΙΑΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΥΨΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ
	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΧΑΜΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΜΕΤΡΙΑΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΜΕΤΡΙΑΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΥΨΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ
	ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ	ΧΑΜΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΧΑΜΗΛΗΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΜΕΤΡΙΑΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ	ΜΕΤΡΙΑΣ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ
		ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΜΕΓΑΛΗ	ΜΕΓΙΣΤΗ
Π Ι Θ Α Ν Ο Τ Η Τ Α					

Κατόπιν τούτων, πραγματοποιείται η δημιουργία της αντίστοιχης μήτρας κινδύνων, όπως πίνακα 9.

Πίνακας 9. Μήτρα κινδύνων

Α Ν Τ Ι Κ Τ Υ Π Ο Σ	ΑΚΡΑΙΟΣ	B & Z	Γ		A
	ΜΕΓΑΛΟΣ			ΣΤ	
	ΜΕΤΡΙΟΣ				Δ & Ε
	ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ				
		ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΜΕΓΑΛΗ	ΜΕΓΙΣΤΗ
Π Ι Θ Α Ν Ο Τ Η Τ Α					

4.3.4 4^ο βήμα «εκτίμηση»

Κατόπιν, της ολοκλήρωσης της ανάλυσης των κινδύνων, πραγματοποιείται ομαδοποίηση των κινδύνων ανάλογα με την σοβαρότητά τους, όπως παρακάτω:

- Πολύ υψηλή σοβαρότητα: Κίνδυνος Α (**ΟΜΑΔΑ 1**)
- Υψηλή σοβαρότητα: Κίνδυνος Γ, Δ, Ε και ΣΤ (**ΟΜΑΔΑ 2**)
- Μέτρια σοβαρότητα: Κίνδυνος Β και Ζ (**ΟΜΑΔΑ 3**)

4.3.5 5^ο βήμα «χειρισμός»

Μετά την ολοκλήρωση της του βήματος της εκτίμησης, επιλέγονται οι τρόποι χειρισμού (International Organization for Standardization, 2009) για τον κάθε κίνδυνο ξεχωριστά. Οι τρόπου χειρισμού είναι η **αποφυγή** (avoidance) , η **μεταφορά** (transfer), η **μείωση/μετριασμός** (mitigation) και η **αποδοχή** (acceptance) οι οποίοι και αναλύονται παρακάτω:

Αποφυγή: Αφορά τους κινδύνους πολύ υψηλής σοβαρότητας και με μεγάλη έκθεση. Είναι οι κίνδυνοι με το μεγαλύτερο αντίκτυπο και την μεγαλύτερη πιθανότητα εκδήλωσης και απαιτείται η εγκατάλειψη του υφιστάμενου σχεδίου ή η δημιουργία ενός πλάνου εκ νέου, με σκοπό την εκμηδένιση του κινδύνου.

Μεταφορά: Αφορά τους κινδύνους που απαιτούνται να μεταφερθούν σε κάποιο τρίτο μέλος (πρόσωπο, οργανισμό κτλ) με σκοπό την ανάθεση της ευθύνης.

Μείωση/Μετριασμός: Δημιουργία εναλλακτικών σχεδίων και τρόπων δράσεων για μείωση του βαθμού της πιθανότητας και του αντίκτυπου του εν λόγω κινδύνου.

Αποδοχή: Η αποδοχή αφορά τους κινδύνους με μικρή πιθανότητα εκδήλωσης και αντίκτυπου. Οι εν λόγω κίνδυνοι χαρακτηρίζονται ως αποδεκτοί ωστόσο πρέπει να παρακολουθούνται και να ελέγχονται περιοδικά.

Στη συνέχεια, συμπληρώνεται το μητρώο κινδύνου με τους πιθανούς χειρισμούς αυτών, όπως παρακάτω:

Πίνακας 10. Πίνακας χειρισμών

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΙΘΑΝ/ΤΑ	ΑΝΤ/ΠΟΣ	ΕΚΘΕΣΗ	ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑ	ΗΜΕΡ. ΕΝΗΜ.	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ	ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ
Α	Εσωτερικός	4	4	16	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΗ	28/6/18	1	ΑΠΟΦΥΓΗ
ΣΤ	Χρημα/μικροί	3	3	9	ΥΨΗΛΗ	28/6/18	2	ΑΠΟΦΥΓΗ
Γ	Εξωτερικός	2	4	8	ΥΨΗΛΗ	28/6/18	3	ΑΠΟΦΥΓΗ

Δ	Εσωτερικός	4	2	8	ΥΨΗΛΗ	28/6/18	4	ΜΕΤΡΙΑΣΜΟΣ/ ΜΕΙΩΣΗ
Ε	Λειτουργικοί- Οργανωτικοί	4	2	8	ΥΨΗΛΗ	28/6/18	5	ΜΕΤΡΙΑΣΜΟΣ/ ΜΕΙΩΣΗ
Β	Εξωτερικός	1	4	4	ΜΕΤΡΙΑ	28/6/18	6	ΑΠΟΔΟΧΗ
Ζ	Στρατηγικοί	1	4	4	ΜΕΤΡΙΑ	28/6/18	7	ΑΠΟΔΟΧΗ

Σύμφωνα με τον Πίνακα 10 οι κίνδυνοι που θα χρήζουν αντιμετώπισης από πλευράς ΕΕ είναι αυτοί της Ομάδας 1 και 2. Οι κίνδυνοι της Ομάδας 3 παρακολουθούνται περιοδικά και ελέγχονται από την ΕΕ. Υπό τις υφιστάμενες συνθήκες δεν επιβάλλεται κάποιος χειρισμός που να απαιτούνται ειδικές ενέργειες. Οι πιθανές στρατηγικές- ενέργειες δράσεις που δύναται να ακολουθήσει ή που ήδη εφαρμόζει η ΕΕ για τον χειρισμό των κινδύνων των Ομάδων 1 και 2 αναλύονται στο επόμενο κεφάλαιο. Κρίνεται σκόπιμο το 5^ο βήμα «Χειρισμός Κινδύνων», λόγω έκστασης, να επεκταθεί σε ξεχωριστή ενότητα. Συγκεκριμένα οι κίνδυνοι που χρήζουν αντιμετώπισης είναι οι εξής:

- Ο κίνδυνος Α με πολύ υψηλή σοβαρότητα και βαθμό έκθεσης 16.
- Ο κίνδυνος ΣΤ με υψηλή σοβαρότητα και βαθμό έκθεσης 9.
- Ο κίνδυνος Γ με υψηλή σοβαρότητα και βαθμό έκθεσης 8.
- Ο κίνδυνος Δ με υψηλή σοβαρότητα και βαθμό Έκθεσης 8.
- Ο κίνδυνος Ε με υψηλή σοβαρότητα και βαθμό έκθεσης 8.

5 Χειρισμός κινδύνων

5.1 Κίνδυνος Α (μείωση των αποθεμάτων ΦΑ στο εσωτερικό της ΕΕ)

Όπως αναφέρθηκε, με τις ενεργειακές κρίσεις στην Ουκρανία το 2005 και το 2009, τα αποθέματα του ΦΑ στην ΕΕ μειώθηκαν στα χαμηλότερα επίπεδα με αποτέλεσμα να απειληθεί η Ενεργειακή Ασφάλεια αρκετών χωρών μελών της ΕΕ. Η Ένωση για την αποφυγή τέτοιων περιστατικών στο μέλλον, βρίσκεται σε μια διαρκή αναζήτηση νέων προμηθευτών ΦΑ από το εξωτερικό με σκοπό τη μείωση της ρωσικής εξάρτησης(Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2006). Συγκεκριμένα τα ισχύοντα σχέδια της ΕΕ είναι:

1. Υφιστάμενα μέτρα

α. Η μεταφορά ΦΑ από το Αζερμπαϊτζάν δια μέσου του Νότιου Διαδρόμου Αερίου που θα συνδέει τα κοιτάσματα της Κασπίας θάλασσας με την ΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011).

β. Διατήρηση εφεδρικών αποθεμάτων ΦΑ εντός των μελών της ΕΕ σε περιπτώσεις ανάγκης.

2. Μελλοντικά πιθανά μέτρα

α. Μια πιθανή στρατηγική για την αντιμετώπιση του κινδύνου της μείωσης των αποθεμάτων ΦΑ είναι η αγορά σχιστολιθικού αερίου από τις ΗΠΑ. Είναι μια νέα σχετικά τεχνολογία κατά την οποία αποσπάται ΦΑ από το σχιστόλιθο. Ωστόσο, το υψηλό κόστος των εργασιών (και κατά επέκταση των τιμών αγοράς ΦΑ) και η επιβάρυνση του περιβάλλοντος από τη διαδικασία αποτελούν τροχοπέδη στην προμήθεια σχιστολιθικού αερίου.

β. Η μεταφορά ακτοπλοϊκώς υγροποιημένου αερίου (LNG) από χώρες όπως το Κατάρ, η Αίγυπτος, το Ισραήλ και η Κύπρος σε σταθμούς LNG όπως είναι τη Ρεβουθούσα Αττικής και μελλοντικά στην Αλεξανδρούπολη (Υπόγειο Εξωτερικών,2018)¹⁴

¹⁴ Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.mfa.gr/energeiake-diplomatia/> Πρόσβαση στις 05 Αυγούστου 2018.

5.2 Κίνδυνος ΣΤ (υψηλές τιμές του ΦΑ -ευκαιρία)

Η ύπαρξη ενός εκτενούς μονοπωλίου από την πλευρά της Gazprom εγκυμονεί κινδύνους για αύξηση των τιμών του ΦΑ στα βραχυπρόθεσμα συμβόλαια μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας. Η τακτική που ακολουθεί η Gazprom είναι η σύναψη μακροπρόθεσμων συμβολαίων αγοράς και προμήθειας ΦΑ με την ΕΕ σε σχετικά χαμηλές τιμές εν αντίθεση με την ΕΕ που επιδιώκει βραχυπρόθεσμα συμβόλαια με σκοπό να μειώσει σταδιακά την ρωσική εξάρτηση. Το δίλημμα που δημιουργείται εδώ είναι ότι οι χαμηλές τιμές ανταγωνίζονται την εξάρτηση. Οι χαμηλές τιμές οδηγούν σε μακροπρόθεσμα συμβόλαια άρα και μεγάλη εξάρτηση ενώ οι υψηλές τιμές οδηγούν σε βραχυπρόθεσμα συμβόλαια άρα και σε μικρή εξάρτηση.

Η τακτική που εφαρμόζει η ΕΕ, είναι η σύναψη μακροπρόθεσμων συμβολαίων με σκοπό την εξασφάλιση χαμηλών τιμών και παράλληλα διαφοροποίηση των πηγών ΦΑ από άλλες χώρες για αύξηση του ανταγωνισμού των τιμών (Krickovic, 2015, σ. 11). Με αυτόν τον τρόπο η ΕΕ εξασφαλίζει χαμηλές τιμές από τη Ρωσία και επιπλέον υπάρχουν οι εναλλακτικές πηγές σε περίπτωση κάποιας ενεργειακής κρίσης τύπου Ουκρανίας. Ωστόσο ο υπολειμματικός κίνδυνος που υφίσταται είναι ένας μικρός βαθμός εξάρτησης στο ρωσικό ΦΑ.

Η ευκαιρία που παρουσιάζεται είναι ότι με την αύξηση των τιμών του ΦΑ θα ενισχυθούν και επενδύσεις καθώς και οι στρατηγικές για την ανάπτυξη προγραμμάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας καθώς και οικονομικά κίνητρα για εξοικονόμηση ενέργειας και ελάττωση της κατανάλωσης από τον πληθυσμό και τις βιομηχανίες της ΕΕ. Τα μέλη κράτη της Ένωσης μπροστά σε μια σημαντική αύξηση των τιμών του ΦΑ, θα καταφύγουν σε πιο φτηνές και φιλικές ως προς το περιβάλλον πηγές όπως είναι η αιολική ή η ηλιακή ενέργεια. Η ΕΕ πιθανόν να επιζητεί κάποια αύξηση των τιμών ΦΑ με σκοπό να δώσει κίνητρα και να πείσει τον πληθυσμό της να στραφούν σε «καθαρότερες» ενεργειακές λύσεις. (Khrushcheva & Maltby, 2016, σ. 816)

5.3 Κίνδυνος Γ (εδραίωση της Gazprom στην ευρωπαϊκή αγορά)

Η Ρωσία επιδιώκει να εφαρμόζει την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» (Ziegler, 2013, σ. 23) με σκοπό να εδραιωθεί στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά και να διασπάσει τις ενιαίες στρατηγικές της Ένωσης. Επίσης, προσεγγίζει μεγάλες ευρωπαϊκές εταιρείες στο τομέα της ενέργειας και συνάπτει σημαντικές συμφωνίες όπως είναι η περίπτωση της ιταλικής ENI. (Ziegler, 2013, σ. 11). Με αυτή τη στρατηγική η Ρωσία προωθεί συμφωνίες που την συμφέρουν όπως είναι το παράδειγμα του αγωγού NORDSTREAM εναντίον του αγωγού Nabucco. Ο πρώτος προβλέπει τη μεταφορά ΦΑ κατευθείαν από τη Ρωσία διαμέσου της Gazprom ενώ ο δεύτερος προοριζόταν να μεταφέρει ΦΑ από τη Μέση Ανατολή.

Ο παραπάνω κίνδυνος αντιμετωπίζεται με την προσπάθεια της ΕΕ για διαφοροποίηση των πηγών της σε ΦΑ και κατά επέκταση την απελευθέρωση της αγοράς. Με αυτόν το τρόπο επιτυγχάνεται η εξασφάλιση της συνεχής ροής ΦΑ προς την ΕΕ καθώς και η μείωση της ρωσικής εδραίωσης στην ευρωπαϊκή αγορά. Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να εξαλειφθεί εντελώς η ρωσική παρουσία αλλά τα πιθανά αντίμετρα θα μειώσουν σημαντικά τις επιπτώσεις σε μια ενδεχόμενη ενεργειακή κρίση.

5.4 Κίνδυνος Δ (εκβιασμός της ΕΕ)

Ο κίνδυνος του εκβιασμού της ΕΕ από πλευρά της Ρωσίας υφίσταται όσο γίνεται λόγος για ενεργειακή εξάρτηση. Η ενεργειακή πολιτική που ακολουθεί η Ρωσία χαρακτηρίζεται από μια ποικιλία ανάμεσα στα μέλη της Ένωσης. Οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης κινδυνεύουν να περισσότερο να πέσουν θύματα μιας πολιτικής επιρροής από πλευρά της Ρωσίας (Ziegler, 2013, σ. 14) Οι κατασκευή αγωγών ΦΑ στη βαλτική θάλασσα οι οποίοι θα μεταφέρουν ρωσικό αέριο παρακάμπτοντας τις χώρες όπως την Πολωνία, Λιθουανία, Λετονία και Εσθονία εμφανίζουν τις προθέσεις της Ρωσίας να υποβαθμίσουν τη στρατηγική αξία των εν λόγω κρατών οι οποίες πλέον θα είναι ευάλωτες σε περιπτώσεις εκβιασμού από τις ρωσικές προθέσεις.

Μπροστά σε αυτή την πρόκληση η ΕΕ πρέπει να προστατέψει τα παραπάνω κράτη ενισχύοντας την ενεργειακή τους ασφάλεια και προστατεύοντάς τα σε περίπτωση εκβιασμού. Η εσωτερική ενεργειακή διασύνδεση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ καθώς και η διατήρηση αποθεμάτων για έκτακτες ανάγκες αποτελούν σημαντικές άμυνες σε ενδεχόμενες απειλές.

5.5 Κίνδυνος Ε (απουσία κοινής πολιτικής γραμμής της ΕΕ)

Όπως ήδη αναφέρθηκε η πολιτική που ακολουθεί η ΕΕ απέναντι στη Ρωσία, ως προς το ενεργειακό, διαφέρει ανάμεσα στα μέλη κράτη της. Τα παλιά μέλη κράτη της ΕΕ επιδιώκουν τη σύναψη ενεργειακών συμφωνιών ενώ τα νέα αντιμετωπίζουν καχύποπτα την όλη κατάσταση. Η ΕΕ επιβάλλεται να ορίσει μια κοινή εξωτερική πολιτική η οποία θα ακολουθείται από κοινού από τα μέλη της. Η γραμμή που θα υιοθετηθεί πρέπει να χαρακτηρίζεται από μείωση της ρωσικής εξάρτησης. Σε κάθε περίπτωση τα μέλη της ΕΕ πρέπει να διαμορφώσουν μια κοινή στρατηγική και να ακολουθείται πιστά. Οι κινήσεις της ΕΕ για την αντιμετώπιση του εν λόγω κινδύνου πρέπει να χαρακτηρίζεται από την προστασία των νέων μελών της ΕΕ (Πολωνία, Λετονία, Εσθονία, Λιθουανία) και την εξασφάλισή της ενεργειακής του ασφάλειας σε περίπτωση κάποιας ενεργειακής κρίσης. Συγκεκριμένα:

- Να δοθεί έμφαση στην εσωτερική διασύνδεση των μελών της ΕΕ με αγωγούς αντίστροφής ροής ΦΑ. Πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι τα αποθέματα ΦΑ ενός κράτους - μέλους αποτελούν και αποθέματα της ΕΕ.
- Η ΕΕ πρέπει να οδηγήσει τη Ρωσία να αντιμετωπίζει την ΕΕ ως ενιαία οντότητα και να χρησιμοποιεί ίδιους όρους συμβολαίων για όλα τα μέλη της. (Ziegler, 2013, σ. 23)
- Στενότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ για την διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας.

Ο υπολειμματικός κίνδυνος που υφίσταται είναι ότι τα μέλη κράτη της ΕΕ δεν έχουν τις ίδιες οικονομικές δυνατότητες ως προς τη σύναψη των ενεργειακών συμφωνιών. Για την αντιμετώπιση του υπολειμματικού κινδύνου απαιτείται η χρηματοδότηση των ασθενέστερων κρατών από κοινό ευρωπαϊκό ταμείο ώστε να ισχύουν οι ίδιοι όροι των συμφωνιών μεταξύ Ρωσίας και μελών της ΕΕ.

6 Συμπεράσματα

Ο ενεργειακός κολοσσός της Gazprom μετά την εκλογή του Βλαντιμίρ Πούτιν ως προέδρου της Ρωσίας το 2000 έχει περάσει στον έλεγχο της ρωσικής κυβέρνησης. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι αποτελεί εργαλείο πίεσης της Ρωσίας στο χώρο της διπλωματίας. Η Ρωσία εκμεταλλευόμενη τα μεγάλα αποθέματά της σε ΦΑ καθώς και την δυνατότητα να εξάγει και να διακινεί το αέριό της δια μέσου της Gazprom, την καθορίζει σημαντικό ρυθμιστή ισχύος στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η ΕΕ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το ΦΑ της Ρωσίας για την κάλυψη των ενεργειακών της αναγκών. Οι λόγοι που συντρέχουν είναι το φτωχό υπέδαφος της Ένωσης και το γεγονός ότι συνορεύει με χώρες πλούσιες σε κοιτάσματα, όπως είναι η Ρωσία. Η ενεργειακή εξάρτηση της από τη Gazprom είναι αναμενόμενη αφού αποτελεί μια λύση στο ενεργειακό της. Η συνεχώς αυξανόμενη εξάρτηση από τη Ρωσία εγκυμονεί και σοβαρούς κινδύνους για την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ αφού κινδυνεύει να μεταπέσει σε καθεστώς ενεργειακής ομηρίας. Ο περιορισμένος αριθμός εναλλακτικών λύσεων και η αυξανόμενη ανάγκη για ενέργεια, οδηγούν την ΕΕ σε στενότερη συνεργασία με τη Ρωσία η οποία είναι σε θέση να επιλύσει τα ενεργειακά προβλήματα της ΕΕ με τις αντίστοιχες επιπτώσεις όπως αυτές αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια.

Ωστόσο, αυτή η ενεργειακή εξάρτηση μπορεί να χαρακτηριστεί περισσότερο ως μια σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας. Αυτό δικαιολογείται αφού η Ρωσία, προς το παρόν, δεν έχει στη διάθεσή της σημαντικό δέκτη όλου αυτού του ενεργειακού όγκου, πλην της ΕΕ. Μια διαταραχή στη ροή του ΦΑ προς την ΕΕ θα μείωνε σημαντικά τα έσοδα του ρωσικού δημόσιου ταμείου και θα κλόνιζε την οικονομία της.

Παρόλα αυτά, η ΕΕ την χρονική περίοδο μετά το 2000, κλήθηκε να αντιμετωπίσει σημαντικούς κινδύνους όσον αφορά το ενεργειακό της. Από τις ενεργειακές κρίσεις του 2005 και 2009 και την μείωση των αποθεμάτων της μέχρι και την ίδια της την υπόσταση σαν ένας υπερεθνικός οργανισμός. Οι διαφορετικές πολιτικές γραμμές που ακολουθούν τα ίδια τα μέλη της, εγκυμονούν κινδύνους για την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ. Από τη μία πλευρά τα παλαιότερα μέλη κράτη συνεχίζουν να συνάπτουν ενεργειακές συμφωνίες με τη Gazprom αυξάνοντας έτσι την ρωσική εξάρτηση και από την άλλη πλευρά υπάρχουν τα νεότερα κράτη

μέλη της ΕΕ που νιώθουν την ρωσική επεκτατική πολιτική περισσότερο να απειλεί την ενεργειακή τους ασφάλεια¹⁵.

Αυτό που παρατηρείται είναι ότι η ΕΕ δεν εφαρμόζει μια κοινή πολιτική γραμμή όσον αφορά τη μείωση της ρωσικής εξάρτησης. Αντιθέτως, παρατηρείται το παράδοξο ότι χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία επιδιώκουν την περαιτέρω αύξηση των συνεργασιών με την ρωσική Gazprom ενώ χώρες όπως η Πολωνία ή Λιθουανία βλέπουν περισσότερο καχύποπτα τις ρωσικές προθέσεις αφού εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το ρωσικό ΦΑ και παράλληλα γίνονται θεατές της στρατηγικής τους υποβάθμισης με την κατασκευή νέων αγωγών ΦΑ από τη Ρωσία κατευθείαν στην Γερμανία παρακάμπτοντας τις ίδιες.

Συνοψίζοντας, από το σύνολο των κινδύνων που καταγράφονται στη παρούσα εργασία πέντε κίνδυνοι απαιτούν ειδικές ενέργειες. Συγκεκριμένα, η μείωση των αποθεμάτων ΦΑ στο εσωτερικό της ΕΕ, οι υψηλές τιμές πώλησης ΦΑ, η εδραίωση της Gazprom στην ευρωπαϊκή αγορά, αποτελούν κινδύνους τους οποίους η ΕΕ πρέπει να αποφύγει δια μέσω χειρισμών οι οποίοι αναφέρονται στο πέμπτο κεφάλαιο. Στη συνέχεια, ο εκβιασμός της ΕΕ και η απουσία κοινής πολιτικής γραμμής από πλευρά της ΕΕ αποτελούν κινδύνους για τους οποίους η ΕΕ δύναται εν μέρει να αποδεχθεί τον αντίκτυπό τους προβαίνοντας ωστόσο παράλληλα και σε χειρισμούς με σκοπό τον μετριασμό τους.

Καταλήγουμε, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι οι κίνδυνοι που αναλύθηκαν παραπάνω δεν αφορούν σε όλη την έκταση της ΕΕ αλλά πιθανόν τις ανατολικές χώρες της Ένωσης. Αυτές καλούνται να διαχειριστούν το ρίσκο αφού η ΕΕ δεν αντιμετωπίζει το ενεργειακό σαν μια οντότητα αλλά περισσότερο σαν ξεχωριστές μονάδες. Ορθά τίθεται πλέον το ερώτημα, όχι εάν κλονίζεται η ίδια η υπόσταση της ΕΕ αλλά κατά πόσο. Η Ένωση θα πρέπει να είναι σε θέση να διαχειριστεί κινδύνους που πιθανόν να επηρεάσουν περισσότερο τα ανατολικά μέλη κράτη της παρά τα δυτικά. Η ανάπτυξη μηχανισμών αντιμετώπισης ενεργειακών κρίσεων αποτελεί πρωταρχικό σκοπό της ΕΕ δεδομένων των ουκρανικών κρίσεων το 2005 και 2009. Η ΕΕ οφείλει να συμπεριφέρεται σαν μια συλλογική οντότητα και να λαμβάνονται υπόψιν όλες οι πτυχές και οι παράμετροι που διαμορφώνουν την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ παρά των κρατών μελών ξεχωριστά.

Η χάραξη ορθής αρχικής πολιτικής από πλευράς της ΕΕ αποτελεί ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των κινδύνων ή και την εκμετάλλευση των ευκαιριών, όπως αυτοί εκτιμήθηκαν

¹⁵Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο οι κατασκευές των αγωγών Nordstream I και II παρακάμπτουν τα ανατολικά μέλη κράτη της ΕΕ μειώνοντας τη γεωστρατηγική τους σημασία, γεγονός που τα καθιστά εκτεθειμένα στις ρωσικές προθέσεις αφού εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα ρωσικά ενεργειακά κοιτάσματα.

και αναλύθηκαν μέσα από την διαχείριση των κινδύνων που πραγματοποιήθηκε από την παρούσα εργασία. Μελετώντας τις στρατηγικές για τους κινδύνους που χρήζουν αντιμετώπισης στο 5^ο κεφάλαιο, σε κάθε περίπτωση εντοπίζεται μια συλλογική ενέργεια από πλευράς της ΕΕ είτε αυτή είναι μια εσωτερική ενεργειακή διασύνδεση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ είτε διατήρηση κοιτασμάτων ΦΑ με σκοπό την χρήση τους οπουδήποτε χρειαστεί ανάγκη είτε απελευθέρωση της αγοράς της ενέργειας.

Εν κατακλείδι, η ΕΕ οφείλει να ενεργεί και να αντιμετωπίζεται από τρίτους σαν μια ενιαία οντότητα όσον αφορά τον ενεργειακό τομέα. Όσο τα μέλη κράτη της ΕΕ προβαίνουν σε μονομερές λύσεις τόσο περισσότερο προσφέρεται έδαφος στη Ρωσία (δια μέσου της Gazprom) να ασκεί διπλωματικές πιέσεις για την εξυπηρέτηση ρωσικών συμφερόντων στο εσωτερικό της Ένωσης. Σε καμία περίπτωση η παρούσα εργασία δεν προτείνει μια εχθρική στάση απέναντι στη Ρωσία ωστόσο οι ενεργειακές συμφωνίες πρέπει να εξυπηρετούν τα ευρωπαϊκά συμφέροντα και να θέτονται αμφίροποι όροι και περιορισμοί καθώς και υποχρεώσεις που θα πρέπει να εκπληρώσουν τόσο η ΕΕ όσο και η Ρωσία για την προστασία των μελών κρατών της ΕΕ

Κατάλογος πηγών

- Πίτατζης. (2017, Μάρτιος 19). Η Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στην ΝΑ Μεσόγειο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2011). 'Η ενεργειακή πολιτική της Ε.Ε.: η συνεργασία με τους πέραν των συνόρων μας εταίρους',
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2206). Πράσινη Βίβλος: Ευρωπαϊκή στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια.
- Φίλιππος Προέδρου. (2009). Η προσέγγιση ΕΕ-Ρωσίας στον ενεργειακό τομέα υπό το πρίσμα της αλληλεξάρτησης, Κομοτηνή.
- Bozhilova, D., & Hashimoto, T. (2010). EU-Russia energy negotiations: a choice between rational self-interest and collective action. Routledge.
- Dannreuther, R. (2016). EU-Russia Energy Relations in Context. Routledge.
- EU. (2017). Energy: a Shaping factor for regional stability in the Eastern Mediterranean? Policy Department.
- Jackson, & Sorensen. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Cutenberg.
- Kaveshnikov, N. (2010). The issue of energy security in relations between Russia and the European Union. Routledge.
- Khrushcheva, O., & Maltby, T. (2016). The Future of EU-Russia Energy Relations in the Context of Decarbonisation. Routledge.
- Koch, F. (2015). Turkish Stream and its implications for the EU. EGMONT.

- Krickovic, A. (2015). *When Interdependence Produces Conflict: EU–Russia Energy Relations as a Security Dilemma*. Routledge.
- Lussac, S. J. (2010). *Ensuring European energy security in Russian "Near Abroad": the case of the South Caucasus*. Routledge.
- MNeuman, M. (2010). *EU–Russian Energy Relations after the 2004/2007 EU Enlargement: An EU Perspective*. Routledge.
- SWigell, & Vihma. (2016, Μάιος 6). Geopolitics versus geoeconomics: the case of Russia's geostrategy and its effects on the EU. *Wiley Online Library*.
- Ziegler, C. E. (2013). *Energy Pipeline Networks and Trust: The European Union and Russia in Comparative Perspective*. 12. SAGE.
- Susanne Nies. (2011). *Oil and Gas Delivery to Europe: An Overview of Existing and Planned infrastructures*, Paris: Institut Francais des Relations Internationales
- ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. (2014, Δεκέμβριος 2). Ανάκτηση από <http://www.kathimerini.gr/794108/article/epikairothta/kosmos/o-poytin-akyrwnei-ton-south-stream> Πρόσβαση 16/6/2018
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2013, Οκτώβριος 7). Σχιστολιθικό αέριο: ψηφοφορίες για οικονομία και περιβάλλον. Ανάκτηση από <http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20120913STO51335/skhistolithiko-aerio-ti-einai-apo-pou-proerkhetai> Πρόσβαση 19/7/2018
- Κωστούλας, Β. (2014, Φεβρουάριος 27). *naftemporiki.gr*. Ανάκτηση από <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/771304/shale-gas-epanastasi-stis-ipa-ponokefalos-stin-euromi> Πρόσβαση 17/6/2018
- International Energy Agency*. (2018, Ιούνιος 18). Ανάκτηση από <https://www.iea.org/topics/energysecurity/whatisenergysecurity/> Πρόσβαση 16/6/2018
- International Organization for Standardization*. (2009). Ανάκτηση από <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:31000:ed-1:v1:en> Πρόσβαση 20/6/2018

Morley, R. (2015, Ιούνιος 25). *The Trumbet*. Ανάκτηση από <https://www.thetrumpet.com/12862-gazproms-dangerous-new-nord-stream-gas-pipeline-to-germany> Πρόσβαση 29/6/2018

Αλεξανδρή, Ι. (2016, Δεκέμβριος 9). Η ρωσική ενεργειακή πολιτική και η τέχνη της γεωστρατηγικής. Ανάκτηση από <https://powerpolitics.eu/η-ρωσική-ενεργειακή-πολιτική-και-η-τέχ/> Πρόσβαση 25/6/2018

Gazpromofficialsite. (2018). *TurkStream*. Ανάκτηση από <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/turk-stream/> Πρόσβαση 10/7/2018

LusineBadalyan (2012, Οκτώβριος 10). The Geopolitics of Pipeline Diplomacy. Ανάκτηση από <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/153575/pdf> Πρόσβαση 05/08/18

Παραρτήματα

Παράτημα Α - Εισαγωγές ρωσικού ΦΑ σε χώρες της Ευρώπης

Πίνακας 11. Η προσέγγιση ΕΕ- Ρωσίας στον ενεργειακό τομέα υπό το πρίσμα της αλληλεξάρτησης, Κομοτηνή 2009 (Πηγή: Φίλιππος Προέδρου)

	Ποσοστό Εξάρτησης από Ρωσικό Πετρέλαιο	Ποσοστό Εξάρτησης από Ρωσικό Φυσικό Αέριο
Αυστρία	28%	74%
Γερμανία	34%	39%
Γαλλία	11%	26%
Ιταλία	20%	30%
Βρετανία	12%	5%
Σουηδία	35%	-
Ελλάδα	36%	80%
Βέλγιο	39%	2,5%
Ολλανδία	27%	13%
Φιλανδία	81%	100%
Πολωνία	97%	67%
Σλοβακία	100%	100%
Τσεχία	70%	80%
Λιθουανία	90%	100%
Λετονία	90%	88.6%
Εσθονία	90%	100%
Σλοβενία	95%	99.4%
Ουγγαρία	97%	80%
Βουλγαρία	95%	100%
Ρουμανία	50%	48%

Παράρτημα Β - Περιγραφή κινδύνων

Β.1 Κίνδυνος Α

1.Ονομασία: Μείωση των Αποθεμάτων ΦΑ στο Εσωτερικό της ΕΕ.	
2.Πεδίο αναφοράς	Μείωση των αποθεμάτων ΦΑ στο εσωτερικό της ΕΕ όπως έγινε το 2005 και 2009 με τις ενεργειακές κρίσεις στην Ουκρανία, όταν η ΕΕ είδε τα αποθέματά της σε ΦΑ να μειώνονται σημαντικά. Το παραπάνω γεγονός αποτελεί κίνδυνο για την Ενεργειακή Ασφάλεια της ΕΕ.
3. Φυσιογνωμία	Λειτουργικός- Οργανωτικός
4. Ποσοτικοί δείκτες	Ο αντίκτυπος είναι ακραίος (4) και με μέγιστη πιθανότητα εκδήλωσης (4).
5.Χειρισμός και μηχανισμοί ελέγχου	Συστηματικός έλεγχος Αποφυγή
6.Δυνητικές Ενέργειες βελτίωσης (θέσης)	Βελτίωση της ενεργειακής συνδεσιμότητας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ Διαφοροποίηση πηγών ΦΑ
7. Ανάπτυξη Στρατηγικής και Πολιτικής	Διαφοροποίηση πηγών από το εξωτερικό. Διατήρηση αποθεμάτων ΦΑ

B.2 Κίνδυνος Β

1. Ονομασία: Ολική Διακοπή της Ροής ΦΑ σε μέλη της ΕΕ.	
2. Πεδίο αναφοράς	Ολική διακοπή της ροής ΦΑ σε μέλος της ΕΕ σε περίπτωση αντιπαράθεσης όπως έγινε με την περίπτωση της Ουκρανίας, μιας και η Ρωσία ακολουθεί πολιτική «διαίρει και βασίλευε» μεταξύ των μελών της Ένωσης. Το παραπάνω γεγονός αποτελεί κίνδυνο για την Ενεργειακή Ασφάλεια της ΕΕ.
3. Φυσιογνωμία	Εξωτερικός
4. Ποσοτικοί δείκτες	Ο αντίκτυπος είναι ακραίος (4) και με χαμηλή πιθανότητα εκδήλωσης (1).
5. Χειρισμός και μηχανισμοί ελέγχου	Συστηματικός έλεγχος Αποδοχή
6. Δυνητικές Ενέργειες βελτίωσης (θέσης)	Βελτίωση της ενεργειακής συνδεσιμότητας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ Διαφοροποίηση πηγών ΦΑ Διατήρηση αποθεμάτων ΦΑ
7. Ανάπτυξη Στρατηγικής και Πολιτικής	Επένδυση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας Πυρηνική ενέργεια Διαφοροποίηση πηγών από το εξωτερικό

B.3 Κίνδυνος Γ

1. Ονομασία: Εκβιασμός ΕΕ από Πλευράς της Ρωσίας.	
2. Πεδίο αναφοράς	Η Ρωσία χρησιμοποιεί την GAZPROM ως μοχλό πίεσης σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Η παραπάνω πραγματικότητα αποτελεί κίνδυνο για τα εσωτερικά και τις πολιτικές γραμμές της ΕΕ.
3. Φυσιογνωμία	Εξωτερικός
4. Ποσοτικοί δείκτες	Ο αντίκτυπος είναι ακραίος (4) και με μέτρια πιθανότητα εκδήλωσης (2).
5. Χειρισμός και μηχανισμοί έλεγχου	Συστηματικός έλεγχος Αποδοχή
6. Δυνητικές Ενέργειες βελτίωσης (θέσης)	Βελτίωση της ενεργειακής συνδεσιμότητας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ Διαφοροποίηση πηγών ΦΑ Διατήρηση αποθεμάτων ΦΑ
7. Ανάπτυξη Στρατηγικής και Πολιτικής	Εσωτερική ενεργειακή διασύνδεση στην ΕΕ Διατήρηση αποθεμάτων ΦΑ

B.4 Κίνδυνος Δ

1. Ονομασία: Εδραίωση της GAZPROM στην ευρωπαϊκή αγορά.	
2. Πεδίο αναφοράς	Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο ανταγωνισμός μεταξύ των αγωγών Nordstream, SouthStream και Nabucco. Οι ευρωπαϊκές εταιρίες ενέργειας (όπως είναι η ιταλική ENI) που αποτελούν συνεργάτες της Gazprom επιθυμούσαν την κατασκευή των πρώτων αγωγών οι οποίοι θα μετέφεραν ΦΑ απευθείας από την Ρωσία ενώ δεν υποστήριζαν τον δεύτερο αγωγό ο οποίος θα μετέφερε ΦΑ από τη Μέση Ανατολή.
3. Φυσιογνωμία	Εσωτερικός
4. Ποσοτικοί δείκτες	Ο αντίκτυπος είναι μέτριος (2) και με μέγιστη πιθανότητα εκδήλωσης (4).
5. Χειρισμός και μηχανισμοί ελέγχου	Συστηματικός έλεγχος Μετριασμός/ Μείωση
6. Δυνητικές Ενέργειες βελτίωσης (θέσης)	Διαφοροποίηση πηγών
7. Ανάπτυξη Στρατηγικής και Πολιτικής	Διαφοροποίηση πηγών

B.5 Κίνδυνος Ε

1.Ονομασία: Απουσία Κοινής Πολιτικής Γραμμής της ΕΕ (ως προς το ενεργειακό της ΕΕ).	
2.Πεδίο αναφοράς	Τα παλιά μέλη της ΕΕ επιδιώκουν ενεργειακές συμφωνίες με τη GAZPROM βασιζόμενες στην αμοιβαία συνεργασία των δύο πλευρών. Από την άλλη πλευρά τα νέα κράτη (πρώην μέλη της ΕΣΣΔ) νιώθουν ακόμα και σήμερα την ρωσική επεκτατική πολιτική στο εσωτερικό τους. Η παραπάνω κατάσταση δεν απειλεί άμεσα την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ αλλά θέτει σε κίνδυνο την ίδια την υπόσταση και συνοχή της ΕΕ. Η παραπάνω πραγματικότητα αποτελεί κίνδυνο για τα εσωτερικά και τις πολιτικές γραμμές της ΕΕ.
3. Φυσιογνωμία	Λειτουργικός/ Οργανωτικός
4. Ποσοτικοί δείκτες	Ο αντίκτυπος είναι ακραίος (2) και με μέτρια πιθανότητα εκδήλωσης (4).
5.Χειρισμός και μηχανισμοί ελέγχου	Συστηματικός έλεγχος Μετριασμός/ Μείωση
6.Δυνητικές Ενέργειες βελτίωσης (θέσης)	Επαναπροσδιορισμός κοινής πολιτικής γραμμής
7. Ανάπτυξη Στρατηγικής και Πολιτικής	Χάραξη κοινής ενεργειακής πολιτικής εντός ΕΕ.

B.6 Κίνδυνος ΣΤ

1.Ονομασία: Υψηλές τιμές του ΦΑ	
2.Πεδίο αναφοράς	Η GAZPROM, όπως αναφέρθηκε, κατέχει το μονοπώλιο στον τομέα της ενέργειας και στην διακίνηση του ΦΑ. Η έλλειψη ανταγωνισμού στην αγορά οδηγεί σε ηγεμονικές τάσεις. Μια παγκόσμια αύξηση των τιμών του ΦΑ θα οδηγήσει την ΕΕ να καταβάλει μεγάλα ποσά για την αγορά ΦΑ μιας και υστερείται των εναλλακτικών ενεργειακών λύσεων. Το παραπάνω γεγονός αποτελεί κίνδυνο για την προμήθεια ΦΑ σε χαμηλές τιμές.
3. Φυσιογνωμία	Χρηματοοικονομικός
4. Ποσοτικοί δείκτες	Ο αντίκτυπος είναι μεγάλος (3) και με μεγάλη πιθανότητα εκδήλωσης (3).
5.Χειρισμός και μηχανισμοί ελέγχου	Συστηματικός έλεγχος Αποφυγή
6.Δυνητικές Ενέργειες βελτίωσης (θέσης)	Μείωση κατανάλωσης ΦΑ
7. Ανάπτυξη Στρατηγικής και Πολιτικής	Σύναψη μακροπρόθεσμων συμβολαίων σε χαμηλές τιμές. Αύξηση ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας εντός ΕΕ

B.7 Κίνδυνος Z

1.Ονομασία: Σύναψη συμφωνιών της Ρωσίας με την Κίνα	
2.Πεδίο αναφοράς	Η έλλειψη άμεσων κινεζικών επενδύσεων επιβραδύνει την επέκταση της Ρωσίας στην Ανατολή. Σε περίπτωση που στο μέλλον επιτευχθεί μια συμφωνία στο ενεργειακό, αυτόματα υποβαθμίζεται η αξία της ΕΕ ως εισαγωγέα των ρωσικών ενεργειακών εξαγωγών και διαταράσσεται η σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ μιας και θα έχει βρεθεί ένας εξίσου σημαντικός «πελάτης», η Κίνα.
3. Φυσιογνωμία	Στρατηγικός
4. Ποσοτικοί δείκτες	Ο αντίκτυπος είναι μέγιστος (4) και με χαμηλή πιθανότητα εκδήλωσης (1).
5.Χειρισμός και μηχανισμοί ελέγχου	Συστηματικός έλεγχος Αποδοχή
6.Δυνητικές Ενέργειες βελτίωσης (θέσης)	Βελτίωση της ενεργειακής συνδεσιμότητας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ Διαφοροποίηση πηγών ΦΑ Διατήρηση αποθεμάτων ΦΑ
7. Ανάπτυξη Στρατηγικής και Πολιτικής	Εύρεση αντίμετρων για τη διατήρηση της γεωοικονομικής σημασίας της ΕΕ.